

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**KANNABİS (ESRAR) KULLANIM BOZUKLUĞU OLAN HASTALARIN
KANNABİSİ REDDETME ÖZ-YETERLİLİĞİ VE KANNABİS İLE İLGİLİ
BEKLENTİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Rabia ÇALIŞKAN

İstanbul - 2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KANNABİS (ESRAR) KULLANIM BOZUKLUĞU OLAN HASTALARIN
KANNABİSİ REDDETME ÖZ-YETERLİLİĞİ VE KANNABİS İLE İLGİLİ
BEKLENTİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Rabia ÇALIŞKAN

134102091

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN

İstanbul - 2017

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 134102091
Öğrenci Adı Soyadı	: Rabia ÇALIŞKAN
Anabilim Dalı	: Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN
Tezin Başlığı	: <i>Kannabis Kullanım Bozukluğu Olan Hastaların Kannabisi Reddetme Değerliliği ve Kannabis ile İlgili Beklentilerin Değerlendirilmesi</i>

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 07.03.2017	Saati	: 09.45
Öğrenci Savunmaya	: ☒ GELDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☒ OY BİRLİĞİ		☐ OY ÇOKLUGU	
☒ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.			
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ..... ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (<i>en fazla 3 ay</i>)			
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.			
Savunmada Tezin Başlığı	: ☒ Değişmedi.	☐ Değişti.	
Tezin Yeni Başlığı	:		
Öğrenci Savunmaya	: ☐ GELMEDİ		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☐ OY BİRLİĞİ ile REDDEDİLMİŞTİR.			

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Yrd. Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN	
Üye	Prof.Dr. Sermin KESEBİR	
Üye	Doç. Dr. Korkut ULUCAN	

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kannabis (esrar) kullanım bozukluğu olan kişilerin esrarı reddetme öz-yeterliliğinin ve esrarla ilgili beklentilerinin değerlendirilmesi”adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih ....../...../.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, esrar kullanım bozukluğu olan kişilerde esrar reddetme öz-yeterliliği ve esrar beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Türkiye’de daha önce bu konuyla ilgili bir çalışma yapılmadığından büyük bir heyecanla bu konuyu seçip araştırmayı yaptım.

Öncelikle tez konusunu belirlememde ve tezle ilgili gerekli prosedürleri yapmamda bana yardımcı olan eski tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Serdar NURMEDOV’a , ölçekleri uygulamamda bana yardımcı olan hocam Yrd. Doç. Dr. Serdar NURMEDOV’a ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Cemal Onur NOYAN’a ve tüm hayatım boyunca yanımda olan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Rabia ÇALIŞKAN

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Tanımı	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı.....	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
1.6.Araştırmaya İlişkin Terimler.....	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
GENEL BİLGİLER.....	5
2.1.Madde Kullanım Bozuklukları.....	5
2.2.Madde Kullanım Bozukluğunu Tetikleyici Risk Faktörleri.....	6
2.3.Esrar Beklentileri.....	8
2.4.Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği	15
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	18
YÖNTEM.....	18
3.1. Evren ve Örneklem	18
3.2. Veri Toplama Araçları	18
3.3.Ölçeklerin Güvenirlik Testi.....	20

3.4. Araştırma Hipotezleri.....	20
3.5. Araştırmanın İşlem Yolu.....	21
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	22
BULGULAR	22
4.1. Katılımcıların Demografik ve Klinik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri.....	22
4.2. Normallik Testi.....	27
4.3. Karşılaştırma Analizleri.....	28
4.4. Faktör Analizi Sonuçları	39
4.5. Esrar Beklentisi ve Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği Arasındaki İlişkinin Regresyon Analizi	48
BEŞİNCİ BÖLÜM	52
TARTIŞMA	52
KAYNAKÇA	59
EKLER	63
EK-1. ESRAR BİLGİ FORMU	63
EK-2. ESRAR BEKLENTİ ÖLÇEĞİ	65
EK-3. ESRAR REDDETME ÖZ-YETERLİLİK ÖLÇEĞİ	69

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Esrar Beklenti Ölçeği Güvenirlik Analizi.....	20
Tablo 2. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği Güvenirlik Analizi.....	20
Tablo 3. Katılımcıların Demografik Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri.....	22
Tablo 4. Katılımcıların Esrar Kullanım Problemleri Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri.....	23
Tablo 5. Katılımcıların Esrara Başlama Nedenleri Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri.....	23
Tablo 6. Katılımcıların Tedavi Alma Durumunun Betimleyici İstatistikleri.....	24
Tablo 7. Katılımcıların Esrar Kullanım Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri ...	25
Tablo 8. Katılımcıların Esrar Kullanımına Başlama Nedenleri ile Cinsiyet Değişkeninin Çapraz Tablosu.....	26
Tablo 9. Demografik ve Klinik Değişkenlerin Normallik Testi	27
Tablo 10. Cinsiyet Değişkeninin Diğer Değişkenler ile Karşılaştırılması.....	28
Tablo 11. Cinsiyet Değişkeninin Normal Dağılım Göstermeyen Diğer Değişkenler İle Karşılaştırılması	30
Tablo 12. Düzenli Kullanım Süresi ve Problemlü Kullanım Süresinin Diğer Değişkenlerle Korelasyon Analizi	31
Tablo 13. Eğitim Yılı ile Esrara Başlama Yaşı, Toplam Esrar Kullanım Miktarı ve Haftalık Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı Değişkenlerinin Korelasyon Analizi.....	34
Tablo 14. Tedaviye İlk Kez Başvurduğu Yaş İle Esrara Başlama Yaşı, En Fazla Temiz Kalma Süresi ve Kayma Sayısı Değişkenlerinin Korelasyon Analizi	35
Tablo 15. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ve Esrara Başlama Yaşı Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi.....	36
Tablo 16. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Düzenli Kullanım ve Problemlü Kullanım Arasındaki Korelasyon Analizi.....	36
Tablo 17. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Haftalık Esrar Kullanım Sıklığı ve Toplam Esrar Kullanım Miktarı Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi.....	37
Tablo 18. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Tedaviye Başlama Yaşı, Temiz Kalma Süresi ve Kayma Sayısı Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi.....	38
Tablo 19. Faktör Analizi	39
Tablo 20. Temel Bileşenler Analizi	39

Tablo 21. Esrar Beklentisi ve Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği Arasındaki Korelasyon	42
Tablo 22. Esrar Beklentisi ile Esrara Başlama Yaşı, Problemlü Kullanım Süresi ve Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı Korelasyonu.....	45
Tablo 23. Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği ile Esrara Başlama Yaşı, Problemlü Kullanım Süresi ve Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı Korelasyonu.....	47
Tablo 24. Pozitif Beklentili ve Negatif Beklentili Kişilerin Analizi.....	50

ÖZET

Bu çalışma, esrar kullanan bireylerde esrar beklentileri ve esrar reddetme öz-yeterliliği arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırma kapsamında, esrar beklentisi ve esrar reddetme öz-yeterliliği değişkenlerinin kişisel ve demografik veriler ile karşılaştırılması yapılmış, klinik değişkenler olarak esrar kullanım sıklığı, düzenli kullanım, kayma sayısı, esrara başlama yaşı, tedavi alıp almama durumu değişkenleri de incelenmiştir. Çalışma kapsamında %10'u kadın olmak üzere toplam 50 esrar kullanan erişkin bireyin verileri incelenmiştir.

Araştırma kapsamında, katılımcılara “Esrar Bilgi Formu”, “Esrar Beklentileri Ölçeği” ve “Esrar Reddetme Öz-yeterliliği Ölçeği” uygulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre esrar beklentisi ile diğer değişkenler arasında anlamlı ilişkili olmadığı saptanmıştır. Esrar reddetme öz-yeterliliğinin ise son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı ile anlamlı ilişkili olduğu görülmüştür. Esrara başlama yaşı, düzenli kullanım süresi, problemlili kullanım süresi, son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı, son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı, temiz kalma süresi ve kayma sayısı değişkenlerinin bazısı arasında anlamlı ilişki varken bazı değişkenler arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür.

Esrar beklentisinin esrar reddetme öz-yeterliliğini açıklayıcı bir unsur olarak incelemek amacıyla yapılan korelasyon analizleri doğrultusunda, esrarla ilgili beklentilerin esrar reddetme öz-yeterliliği üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucu tespit edilmiştir. Bunun üzerine verileri analize alınan kişilerin hangi beklenti içinde oldukları tespit edilmiş ve esrar reddetme öz-yeterliliği ölçeği ve alt faktörleriyle ilişkisi incelenmiştir. Sosyal kolaylaştırma reddetme öz-yeterliliği ile pozitif beklentili kişi – negatif beklentili kişi arasında anlamlı ilişki çıkmıştır. Buna göre ortalamaları göz önüne alındığında pozitif beklenti içinde olan kişilerin sosyal kolaylaştırma öz-yeterliliği daha düşükken negatif beklenti içinde olan kişilerin sosyal kolaylaştırma öz-yeterliliği daha yüksek çıkmıştır.

Bu çalışma esrar kullanan kişilerde bırakmaya yönelik ve kullanım sıklığını anlamaya yönelik bilişsel ve psikolojik unsurların tespit edilebilmesi ve bu hususta geliştirilebilecek koruyucu ve önleyici çalışmalara katkı sağlayabilmesi açısından önem

taşımaktadır. Bununla birlikte daha iyi tedavi yöntemleri için ilerleyen dönemlerde yapılacak çalışmalar ile bu konu ile ilgili daha fazla ve farklı bilgi edinilebileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Esrar beklentileri, Esrar reddetme öz-yeterliliği, madde kullanımı*

ABSTRACT

This study aimed to examine the relationship between cannabis expectancies and cannabis refusal self-efficacy. In addition to comparing cannabis expectancies and rejection self-efficacy, individual and demographic variables were also compared with research variables. Among individual, demographic, and clinical variables, frequency of using cannabis, regular usage, treatment, starting age of using cannabis were included in the survey form. For the study, 50 cannabis users were recruited and applied self-report instruments for data analysis.

Self-report instruments for data collection are “Cannabis Information Form”, “Cannabis Expectancies Questionnaire”, and “Cannabis Refusal Self-Efficacy”.

Based on the results of the study, it was revealed that cannabis expectancies were found as significantly related with starting age of cannabis use, starting age of treatment. Besides, cannabis refusal self-efficacy was found as significantly related employment, starting age, regular usage, weekly usage, yearly usage, and duration of staying clean.

According to the results of the research, it's been determined that there is no significant relationship between cannabis expectation and other variables. On the other hand it's seen that self-efficacy of cannabis refusal is associated significantly with the mean cannabis usage frequency per week in the last 1 year. It's been determined that in there is associated significantly between some variables cannabis-use starting age, regular usage duration, problematic use duration, mean cannabis usage frequency per week in the last 1 year, total amount of cannabis use in the last 1 year, duration of staying clean and deviation number but not in some.

Considering the correlation analyzes which are made aiming to examine the cannabis refusal self-efficacy of cannabis expectation as an explanatory element; it's been found that expectations about cannabis has no effect on cannabis refusal self-efficacy. The expectations of those whose datas were analysed haven been found and cannabis refusal self-efficacy measure and relevants of it's sub factors have been examined. A significantly associated relevance in between Social facilitation refusal self-efficacy and pozitiv-negative expectants have been found. According to this as the

means are considered, the social facilitation self-efficacy of negative-expectants have been found higher whereas the social facilitation self-efficacy of negative expectants are lower.

This study is important for understanding psychological as well as cognitive factors related to cannabis expectancies and cannabis refusal self-efficacy so that protective and preventive programs should be applied efficiently with the contributive findings in this study. Furthermore with the studies planning to be made future time for better treatment methods, it's foreseen that more and different information will be obtained.

Key words: *Cannabis expectancies, Cannabis refusal self-efficacy, Substance abuse*

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın girişi, problem tanımı, araştırmanın önemi, araştırmanın amacı, araştırmanın varsayımlar, sınırlılıkları ve araştırmaya ilişkin terimler hakkında bilgiler yer almaktadır.

1.1.Problem Tanımı

Esrar kullanımı, dünyanın birçok ülkesinde yaygın olan ve kullanım bozukluğu ve bağımlılığı söz konusu olabilen ve sağlık açısından tehdit oluşturabileceği öngörülen uyuşturucu maddeler arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, maddenin kötüye kullanımı ve bağımlılık konularında yapılan çalışmalarda esrar kullanımı ve kişilerin psikolojik, sosyal ve bilişsel işlev düzeyleri incelenmiş, eşanı alma durumları ele alınmış ve demografik değişkenlerin esrar kullanımı, esrar istismarı ve bağımlılık ile ilişkisi de analiz edilmiştir. Yapılan çalışmalar arasında günümüzde literatürde yer almaya başlayan ve özellikle esrar kullanan bireylerin bilişsel, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenme durumu ve bilişsel tahribatın ne düzeyde olduğu hususunda çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar içerisinde ele alınan değişkenler arasında esrar beklentisi kavramı göze çarpmaktadır. Esrar beklentisi kavramı, kişilerin esrar kullanmaya ilişkin beklentilerinin ne düzeyde ve ne tür olduğu ve bu durumun esrar kullanımı ile bağlantısının ne olduğu üzerinedir. Kişilerin esrar ile ilgili olumlu beklentileri söz konusu olduğunda, esrar kullanımını bir rahatlama aracı veya gerginliği azaltan bir araç olarak görüyorsa kullanımın daha fazla olması beklenmektedir. Bunun karşıtı olarak, kişilerin sağlığı açısından esrar kullanımının riskli olduğunu düşünmesi, olumsuz beklentiler arasında kabul edilebilir ve bu durum esrar kullanımını sonlandırmayı kolaylaştırabilir. Olumlu beklentiler arasında kişiler için sosyal hayatta kolaylaştırıcı olması örnek gösterilmektedir. Kişilerin akranları ile daha kolay iletişim kurmasını esrar kullanımı ile sağlaması kişi için olumlu beklenti olarak düşünülmektedir.

Esrar kullanıcıları ile ilgili ele alınabilecek bir diğer bilişsel, psikolojik ve sosyal değişkenin öz-yeterlilik olduğu az sayıda olan çalışmalar ile desteklenmiştir. Kişilerin esrar kullanımını sonlandırmaya ilişkin öz-yeterliliği farklı faktörlerden

etkilendiği düşünölen, faktörler arasında kişilerin bırakma girişimleri, esrar kullanımına ilişkin beklentileri yer almaktadır. Kişilerin esrar bırakma konusunda öz-yeterliliklerinin bu çalışma kapsamında esrar kullanımına ilişkin beklentileri, esrar kullanım sıklığı, kişisel ve demografik değişkenler ile karşılaştırılarak aralarındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda kişilerin esrar bırakma hususunda motivasyonunu açıklayabilecek değişkenlerin tespit edilmesinin yapılacak önleyici ve koruyucu çalışmalarda katkı sağlaması beklenmektedir.

1.2.Araştırmanın Önemi

Araştırma, yaygınlık gösteren esrar kullanımı, esrar kullanım bozukluğu ve bağımlılık anlamında kişilerin motivasyonu ile ilişkilendirilebilecek değişkenleri tespit etmesi bakımından önem teşkil etmektedir. Kişilerin esrar kullanımına bağlı beklentilerinin olumlu ve olumsuz olmasının kullanım sıklığı ile ilişkisi, daha önce tedavi alıp almadığı, haftalık ve yıllık kullanım miktarı gibi değişkenlerin incelenmesi, esrar kullanımının arkasındaki motivasyonu anlamak açısından önemli bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir. Esrar kullanımının ölkemizde de yaygın oluşu ve bu hususta kişilerin kullanıma ve maddeye yönelik düşünce kalıplarının kullanıma devam etme ve bırakma girişimleri olup olmasının yapılacak çalışmalara yol göstermesi ve ilerleyen dönemlerde yürütölecek araştırmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Esrar kullanımı ve kişilerin bilişsel, sosyal ve psikolojik iyilik halini kapsayan çalışmaların literatürde yer aldığı; fakat belirli olarak söz konusu araştırma değişkenlerinin dahil edildiği çalışmaların sayısının az olduğu görölmektedir. Bu bağlamda yapılan bu çalışmanın ilerleyen dönemlerde bu alanda yapılacak çalışmalar için önemli sonuçlar sağlayacağı öngörülmektedir.

1.3.Araştırmanın Amacı

Araştırma, esrar kullanımı söz konusu olan bireylerde esrar beklentisi ve esrar reddetme öz-yeterliliği değişkenlerinin karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca, esrar beklentisinin kişisel ve demografik değişkenler ile ilişkisi incelenerek esrar beklentisi ile ilişkili olabilecek ara değişkenlerin olup olmadığının saptanması

amaçlanmıştır. Bununla birlikte, esrar reddetme öz-yeterliliği ile kişisel ve demografik değişkenlerin karşılaştırılması araştırma amaçları arasında yer almaktadır. Araştırmanın temel hedefi, esrar beklentilerinin esrar reddetme öz-yeterliliği konusunda açıklayıcı olup olmadığını tespit etmek olarak belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların alanyazınında yer alan benzer çalışmalar ile karşılaştırılması ve bulguların ne ölçüde farklılık ve benzerlik gösterdiğinin incelenmesi ayrıca amaçlar arasında yer almaktadır.

1.4.Araştırmanın Varsayımları

Araştırmacı tarafından araştırmanın varsayımları aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

1. Araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının araştırma değişkenlerini ölçmek için geçerli ve güvenilir ölçüm araçları olduğu varsayılmaktadır
2. Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların ölçeklere vermiş olduğu yanıtların kendileri açısından doğru yanıtlar olduğu varsayılmaktadır.
3. Araştırma için belirlenen hipotezlerin araştırmanın yöntemleri doğrultusunda yanıtlanabileceği varsayılmaktadır
4. Araştırmanın hipotezlerini doğrulamak amacıyla yapılan veri analizlerinin istenilen bulguları sağlaması anlamında doğru yöntemler olduğu varsayılmaktadır.
5. Araştırmanın sonuçlarının evrene genellenebilir bulgular sağlayacağı varsayılmaktadır.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmacı tarafından öngörülen ve araştırmanın örneklem, yöntem ve ölçüm araçları bakımından sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırmaya katılanlardan oluşturulan örneklemin araştırma sonuçlarının genellenebilmesi anlamında sınırlı olduğu düşünülmektedir.

2. Araştırma değişkenlerini ölçmek amacıyla belirlenen ölçüm araçları bulguları sağlama bakımından içerisindeki maddeler ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın değişkenlerinin katılımcılar arasındaki dağılımını incelemek amacıyla uygulanan anket çalışmaları katılımcıların ölçeklere vermiş olduğu yanıtlar ile sınırlıdır.

1.6.Araştırmaya İlişkin Terimler

Esrar Beklentisi: Esrar tüketimini en iyi açıkladığı öngörülen esrar beklentisi kişilerin esrar kullanımına bağlı olarak benimsedikleri düşünce kalıpları olarak tanımlanmaktadır. Esrar kullanan kişilerin eğlence amaçlı, deneysel, sosyal hayatta kolaylaştırıcı, rahatlama, sıkıntıyı, stresi ve kaygıyı azaltma gibi beklentileri esrar tüketimini anlamlı ölçüde etkileyen bilişsel, psikolojik ve bireysel motivasyon unsurları olduğu öngörülmektedir (Schmits ve ark, 2015).

Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği: Kişilerin esrar kullanımını sonlandırmaya ilişkin öz-yeterliliği bireysel bir değişken olarak özellikle tedavi arayışındaki esrar kullanıcıları için olumlu ilişkili olduğu öngörülmektedir. Özellikle kişilerin esrar kullanımının dışında farklı başa çıkma becerilerinin olması ve esrar kullanımının yerine farklı ve telafi edici başa çıkma yöntemleri koyabilmesinin öz-yeterliliğinin bu hususta iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Özellikle tedavi öncesinde kişilerin öz-yeterliliğinin karakteristik nitelikler ve farklı başa çıkma becerilerinin önemli rolü olduğu düşünülmektedir (Caviness ve ark, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma değişkenleri olan esrar kullanımı, bağımlılık, esrar beklentisi ve esrar reddetme öz-yeterliliği değişkenlerine ilişkin kavramsal ve kuramsal bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, literatürde bu alanda daha önce yapılmış yurtiçi ve yurtdışı araştırmalar çalışmanın bu bölümünde yer almaktadır.

2.1.Madde Kullanım Bozuklukları

Madde kullanım bozuklukları, DSM 5 tanı kriterleri çerçevesinde her bir madde için farklı ve ortak belirtiler olmak üzere listelenmiştir. Bu çalışma kapsamında esrar kullanıcı bireylerin araştırmaya dahil edilmesi sebebiyle esrar (diğer isimleriyle kenevir ve kanabis) kullanım bozuklukları ve buna bağlı görülebilen entoksikasyon (esriklik) ve yoksunluk belirtileri ele alınmıştır.

Entoksikasyon, madde kullanımına bağlı olarak görülen ruhsal ve fiziksel belirtileri olarak tanımlanmaktadır. Esrar entoksikasyonunda kişiler,

- Konjuktivaya kan oturması
- İştah artışı
- Ağız kuruluğu
- Taşikardi, kalp çarpıntısı
- Kaygı ve depresyon belirtileri görülebilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013)

Yoksunluk ise, kişilerde düzenli kullanım veya bağımlılık söz konusu olan maddeyi kullanmayı sonlandırdığında görülen ruhsal ve fiziksel belirtiler olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Esrar kullanımına bağlı olarak kişilerde görülebilen yoksunluk belirtileri ise,

- Agresyon, çabuk öfkelenme
- Sinirlilik

- Bunaltı
- Uyku sorunları
- Kilo verme ve iştahın azalması
- Huzursuzluk
- Karın ağrısı
- Ateş veya titreme
- Baş ağrısı
- Depresyon

görülebilmektedir.

2.2.Madde Kullanım Bozukluğunu Tetikleyici Risk Faktörleri

Bu çalışmada esrar kullanan kişilerin esrar kullanımını ve esrarın etkisine ilişkin beklentileri ele alınarak, kişilerin madde kullanım bozukluğu ile bilişsel, sosyal ve psikolojik süreçlerinin arasındaki ilişki incelenmektedir. Çalışmada hipotez edilen, kişilerin esrar kullanımına ilişkin beklentilerinin esrar reddetme öz-yeterliliği arasında ilişki olduğu yönündedir. Kişilerin esrar kullanmayı veya esrar etkisinde olmayı olumlu bir durum olarak algılaması maddeyi reddetmeyi güçleştiren bir unsur olarak düşünölmektedir. Bununla birlikte, kişilerin ilk kullanım, düzenli kullanım ve kullanım bozukluklarını tetikleyici olduğu düşünölen çevresel, psikolojik ve biyolojik faktörler söz konusu olabilmektedir (Ögel, 1997).

Çevresel faktörler olarak, kişilerin maddeye erişebilirliği ilk etapta önemli bir tetikleyici olarak düşünölmektedir. Bununla birlikte arkadaş çevresinin ve yakınlarının madde kullanımını söz konusu olup olmadığı tetikleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin esrar kullanımını konusunda yapılan çalışmalardan bir tanesi, kişilerin arkadaş çevresinin esrar kullanımını hakkındaki görüşlerinin beklentiler ile anlamlı ilişkisi olduğu yönündedir. Bir diğer deyişle arkadaş çevresinin esrar kullanımına ilişkin herhangi bir sorun olmadığı düşünmesi olumlu beklenti geliştirmeye zemin hazırlayan bir çevresel unsur haline gelmektedir. Ayrıca, çalışmada ailenin esrar kullanımına ilişkin görüşlerinin kişilerin esrar kullanımına ilişkin beklentileri ile anlamlı düzeyde ilişkisi olmadığı görölmüştür. Bu noktada,

kişilerin arkadaş çevresinin aileye göre daha belirleyici olduğu düşünülmektedir (Queller ve ark, 2010).

Yapılan bir başka çalışmada, kişilerin arkadaş çevresinden algıladıkları sosyal desteğin esrar reddetme hususunda anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür. Arkadaş çevresinin esrarın olumsuz sonuçları olan bir madde olduğunu düşünmesi kişilerin reddetme anlamında yeterliliği ile ilişkilendirilen bir değişken olduğu görülmüştür (Yüncü ve ark, 2009).

Psikolojik değişkenler olarak kişilerin madde kullanımı ile eşanı alan diğer psikiyatrik bozukluklarının söz konusu olma durumunun yanı sıra, madde kullanımını bir kaçış mekanizması olarak algılaması ve başa çıkma becerisi olarak madde kullanımına yönelmesi psikolojik nedenler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, stres faktörünün kişilerde etkin problem çözme ve başa çıkma becerileri geliştirme anlamında sorunlar oluşturması durumuna ilişkin madde kullanımının rahatlatıcı ve gerginliği azaltıcı bir işlevi olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, kişinin problemlerden kaçınmak veya stresi azaltmak anlamında madde kullanmasının kullanım bozukluklarına ve bağımlılığa yol açabilecek sonuçları olduğu öngörülmektedir (Demirsoy, 1999).

Madde kullanım bozukluğuna ilişkin biyolojik nedenler olarak, genetik faktörler, ödül mekanizması ve aşerme (craving) süreçlerinin önemli olduğu belirtilmiştir. Genetik faktörler, kişilerin ailesinde bağımlılık öyküsü olup olmaması durumu ile ilişkilendirilmektedir. Bir risk faktörü olarak ailede madde bağımlılığı olan kişilerin olmasının genetik açıdan tetikleyici olduğu ifade edilmektedir. Bir diğer biyolojik faktör olarak kişilerin kullandıkları maddeye ilişkin beyindeki ödül mekanizmasının devreye girmesi ve bu şekilde kullanımın devamlılığının söz konusu olması belirtilmektedir. Kişilerin kullandıkları maddenin etkisini ödül olarak iletmesinin, davranışın tekrarlanmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda madde kullanımına ilişkin beklentiler ile ilişkilendirilmektedir. Kişilerin madde tesirinde olmasının rahatlatıcı ve stresi azaltıcı etkileri olduğunu düşünmesi kullanımını tekrarlaması ve düzenli hale getirmesine yol açacaktır. Bir diğer biyolojik faktör olarak kişilerin kullandığı maddeye aşermesi durumu olarak nitelendirilmektedir. Kişilerin kullandıkları maddeye ilişkin beklentilerinin olumlu

yönde oluşu ve madde kullanımını bir ritüel haline getirmesinin aşerme durumunu tetikleyen unsurlar olduğu düşünülmektedir (Yüncü & Savaş, 2007).

2.3.Esrar Beklentileri

Esrar beklentisi, esrar kullanan ve kullanım bozukluğu olan bireylerde, kullanıma bağlı olarak gelişen sosyal, bilişsel ve psikolojik faktörler olarak tanımlanmaktadır. Kişilerin esrar kullanmaya ilişkin motivasyonunu etkileyen biliş düzeyi kullanıma ilişkin beklentiyi arttırarak bağımlılığa ve kullanım bozukluğuna yol açabilmektedir. Bu bağlamda, yapılan çalışmalar, farklı gelişimsel düzeyde olan ve esrar kullanan bireylerin kullanıma teşvik eden bireysel unsurlarının ne olduğunu anlamak amacıyla araştırmalar yapılmıştır. Ülkemizde bu çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmalar arasında en yaygın olarak Emilie Schmits'in araştırmaları olduğu görülmektedir. Schmits ve arkadaşları (2015) yapmış oldukları bir çalışmada, ergenlik dönemindeki bireylerin esrar kullanımını tetikleyen içsel ve dışsal beklentilerinin ne olduğunu incelemişlerdir. Çalışmada, yaş ortalaması yaklaşık 17 olarak belirlenen 55'i kız öğrenci 75'i erkek öğrenci 130 kişinin verileri incelemiştir. Gençlerin yaklaşık %44 oranı daha önce hiç esrar kullanmadıklarını beyan etmişlerdir. Çalışmada, gençlere, alkol kullanımı, sosyal ve karakteristik anksiyete ve depresyon değişkenlerini ölçmek üzere anketler uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre esrar kullanan gençlerin içsel rahatlama beklentilerinin olduğu ve kullanmayanlara göre daha az olumsuz beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Esrar kullanan bireylerin problemleri sebebiyle kullanma durumu aynı zamanda onları rahatlattığı ve geliştirdiği görüşünü desteklediği sonucu elde edilmiştir.

Kronik esrar kullanımı görülen bireylerin riskli karar verme mekanizmalarının arkasındaki bilişsel süreçleri inceleyen bir diğer çalışmada, kronik esrar kullanan bireyler kontrol grubu ile karşılaştırılmış ve bilişsel süreçlerdeki bozulma beklentiler ve karar verme mekanizması yönünden karşılaştırılmıştır. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda, kronik esrar kullanan kişilerin buldukları duruma ilişkin olumsuz düşünmek ve karar vermekten çok, kazanımları olduğunu ve

kullanımın onları daha pozitif hissettirdiği sonucu elde edilmiştir. Olumsuz sonuçlara odaklanmaktan çok çözümün kullanıma bağlı söz konusu olduğu kronik esrar kullanımı görülen bireylerde daha yaygın olarak tespit edilmiştir (Fridberg ve ark, 2010).

Schmits, Mathys ve Quertemont (2015), ergen bireylerle yapmış olduğu boylamsal çalışmada lise çağı gençlerinin esrar kullanmaya başlama durumunu sosyal anksiyete, beklentiler, akranlar ve alkol kullanımı değişkenlerine bağlı olarak incelemiştir. Çalışma kapsamında araştırma değişkenlerini ölçmek amacıyla uygulanan anketleri iki kez dolduran 877 gencin verileri karşılaştırılmıştır. Esrar kullanımı tetikleyen önemli unsurların akranlar, alkol kullanımı, algılanan gelişme, arayış beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Yordayıcı faktörler arasında olumsuz davranışlar sergilemeye yönelik beklentiler ve sosyal anksiyetenin yer aldığı görülmüştür. Ayrıca, sosyal anksiyetenin akran iletişimi ve alkol kullanım durumu ne olursa olsun kişilerin esrar kullanımına başlamaktan koruduğu ve bu durumun arayış beklentisi ve kişinin algıladığı gelişim düzeyinin aracı rolü ile söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

Dürtüsellik, olumsuz beklentiler ve esrar kullanımını konu alan bir diğer çalışmada, “edinilmiş hazır oluş modeli” çerçevesinde kişilerin esrar kullanımına bağlı beklentilerini incelerken dürtüsel kişilik özelliği ve alkol kullanımının bu hususta ne düzeyde farklılıklar oluşturduğu ele alınmıştır (Vangsness, Bry, & LaBouvie, 2005). Çalışma kapsamında, 337 üniversite öğrencisinin verileri incelenerek esrar etkileri, esrar kullanım sıklığı, dürtüsellik ve olumsuz esrar beklentisi değişkenleri karşılaştırılmıştır. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre esrara ilişkin olumsuz beklentilerin hem kadın hem de erkekler için önemli bir aracı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yüksek dürtüsellik görülen kişilerin esrar kullanımına ilişkin daha az olumsuz beklentisi olduğu ve bu durumun kullanımı arttıran önemli bir neden olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda kişilerin sahip olduğu özelliklerin beklentileri ve kullanımı etkilemesi sebebiyle “edinilmiş hazır oluş modeli”ni desteklediği görülmektedir.

Lise öğrencilerinde sosyal etkiler ve beklentilerin esrar kullanımı ile ilişkisinin incelendiği bir diğer çalışmada ergenlerin esrar kullanımı, akranlarının

esrar kullanımı, ebeveynlerin bu tür kullanımlara ilişkin onayı, ergenlerin kullanıma ilişkin düşünüş biçimleri incelenmiş ve bu sosyal durumların esrar kullanımı ne ölçüde açıkladığı ele alınmıştır. Çalışma kapsamında 559 lise öğrencisinin verileri incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre akranları esrar kullanan ve esrar kullanımına ilişkin olumlu beklentileri olan gençlerin esrar kullanım sıklığı daha fazla olarak tespit edilmiştir. Ayrıca, koruyucu faktör olarak akranların kullanıma karşı oluşu ve esrar kullanımına ilişkin olumsuz beklentiler lise öğrencilerinin esrar kullanım sıklığını olumsuz açıkladığı tespit edilmiştir. Ailelerin esrar kullanımına ilişkin onayı veya karşı oluşunun bu bağlamda anlamlı ölçüde ilişkilendirilebilecek bir değişken olmadığı saptanmıştır (Chabrol ve ark, 2006).

Genç erişkinlerde problemlili alkol ve esrar kullanımında depresyon, huzursuzluk ve stres toleransının rolleri ele alınmış ve problemlili alkol ve madde kullanımı ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışma kapsamında, 265 üniversite öğrencisinin verileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre depresyon belirtilerinin problemlili alkol ve esrar kullanımı ile anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, stres toleransının kişilerdeki problemlili alkol ve esrar kullanımı ile depresyon arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu tespit edilmiştir. Kişilerin strese karşı toleransının düşük olması hem depresyon belirtileri hem de problemlili alkol ve madde kullanımını açıklayan anlamlı bir değişken olduğu bulunmuştur. Huzursuzluğa tahammül değişkeninin ise depresyon ve problemlili esrar kullanımı ile ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Buckner, Keough & Schmidt, 2007).

Esrar etkilerine ilişkin beklentilerinin incelendiği çalışmada sosyal anksiyete ve esrar kullanımı arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır. Araştırmada yola çıkılan hipotez, özellikle üniversite öğrencilerinde sosyal anksiyete ve esrar kullanımı yaygınlığının bir arada görülmesi olarak belirlenmiştir. Bu yaygınlığı göz önünde bulundurarak, bu çalışmada da sosyal anksiyete ve esrar kullanımına ilişkin beklentileri olumlu ve olumsuz olmak üzere ele alındığında esrar kullanan bireylerin rahatlama beklentisinin kullanmayanlara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. 337 üniversite öğrencisinin verilerine göre sosyal anksiyete belirtilerinin olumsuz esrar beklentisi ile olumlu ve anlamlı ilişki olduğu, gerginliği azaltıcı beklenti ile sosyal anksiyete arasında olumsuz ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda,

esrar kullanan kişilerin sosyal ve bilişsel olarak tahribatının daha fazla olduğu ve bu durumunun esrar etkisine ilişkin beklentileri yapılandığı sonucu elde edilmiştir (Buckner & Schmidt, 2008).

Genç erişkin kadınlarda esrar kullanım sıklığı ve esrar beklentisini inceleyen diğer bir çalışmada Amerika'da yaşları 18 ile 24 arasında değişen kadınların verileri incelenmiştir. Bu doğrultuda esrar kullanımının ciddiyetini ve esrar kullanımına ilişkin beklentilerin ne düzeyde olduğunun tespit edilmesi amaçlanan çalışmada an itibariyle ve geçmişteki esrar kullanım sıklığı, esrar bağımlılığı ve istismarı belirtileri ve beklentiler ölçülmüştür. Çalışmanın sonuçlarına göre rahatlama ve gerginliği azaltma beklentisi hem sıklığı hem de kullanım ciddiyetini açıklayan değişkenler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, genç erişkin kadınlarda duygu durum düzenlemede güçlüğün esrar kullanım sıklığı ve ciddiyetini açıklayan önemli bir değişken olduğu, duygu durum düzenlemede güçlüğün rahatlama ve gerginliği azaltma beklentisini anlamlı düzeyde açıkladığı araştırmada elde edilen sonuçlar olarak belirtilmiştir (Hayaki ve ark, 2010).

Madde kullanımına ilişkin beklentileri konu alan bir başka çalışmada, ödüle yönelik hassasiyet ve sonuca ilişkin beklentilerin hap kullanan erişkin erkeklerde incelenmesi için yaşları 18 ile 35 arasında değişen üniversite öğrencilerinin oluşturduğu örneklemin verileri incelenmiştir. Ödüle yönelik hassasiyetin hap kullanımı yaygınlığı ve olumlu sonuç beklentisi ile anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Smerdon & Francis, 2011).

Esrar kullanımı sebebiyle oluşan bilişsel ve sosyal tahribat ile sosyal anksiyetenin incelendiği çalışmada, cinsiyet ve esrar kullanım motivasyonunun rolü ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, %43'ü kadınlardan oluşan 174 kişilik örneklemin verileri incelenmiştir. Erkeklerde, esrar kullanım kaynaklı problemler ile sosyal anksiyete arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Başa çıkma ve uyum sağlama motivasyonunun erkeklerde sosyal anksiyete ve esrar sebebiyle görülen problemleri anlamlı düzeyde açıkladığı bulunmuştur. Kadınlarda ise sosyal anksiyete belirtileri yalnızca esrar kullanımının sosyal motivasyon unsurları ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları, bir sosyal anksiyete belirtisi olarak kaçınan başa çıkmayı benimseyen kaygılı bireylerin esrar kullanımına ilişkin

beklentisinin daha fazla olduğu üzerine bulgular içermektedir (Buckner, Zvolensky & Schmidt, 2012).

Madde kullanımına ilişkin motivasyon, yapılan çalışmalara konu olmuş ve bu noktada kullanıma ilişkin beklenti düzeyi de ele alınmıştır. Yapılan bir çalışmada, kişilerin kullanımın sonucuna yönelik beklentilerini yeniden yapılandırmak ve sağlıklı olanlarla değiştirmek amacıyla uygulanan bilişsel ve davranışsal müdahale yaklaşımının işlevselliği incelemiştir. Çalışma kapsamında, bilişsel davranışçı terapi ve motivasyonel geliştirme seansları alanların sonuca ilişkin beklentilerinin anlamlı düzeyde düştüğü ve kişilerin başa çıkma düzeyleri konusundaki değişimlerin beklentilerin değişimi ile anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Banes ve ark, 2014).

Depresyon belirtileri ve esrar kullanımı arasındaki ilişkide esrar beklentisinin aracı rolünün incelendiği çalışmada esrar bağımlılığı olduğunu belirten ileri yaştaki 100 kişinin verileri incelenmiştir. Araştırmada depresyon belirtileri ile esrar kullanımı arasında anlamlı ilişki bulunmuş, esrar kullanım beklentisinin yalnızca olumlu olanlarının depresyon ve esrar kullanım sıklığı arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu saptanmıştır (Farris ve ark, 2014).

Esrar kullanımı, risk ve normalleştirme değişkenlerini ele alan Kanada'da yapılmış bir çalışmada, Howard Parker'in "Normalleştirme Tezi"nden yola çıkarak gençlerde madde kullanımını açıkladığı yaklaşım temel alınmış ve bu doğrultuda yaşları 20 ile 49 arasında değişen kişilerin esrar kullanımına ilişkin görüşleri, algıladıkları risk ve normallik düzeyi incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda kişisel ve akranların esrar kullanım deneyimlerinin risk algısı ile anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca, tıbbi gerekçeler ile reçetelendirilen esrarın bu hususta risk ve normallik algısını değiştirmiş olabileceği ön görülmüştür (Duff & Erickson, 2014).

Sosyal anksiyete, esrar arayışı, aileden gelen normlar ve gerginlik azaltma beklentisi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, esrar kullanan bireylerin etkisi altında olduğu öngörülen beklentileri ve normatif düşünce biçimlerinin bu hususta ilişkisinin ne düzeyde olduğunu tespit etmek amacıyla yaşları 18 ile 36 arasında

değişen %36'sı kadınlardan oluşan 149 kişinin verileri incelenmiştir. Sosyal anksiyete, esrar beklentisi, çoğunlukla aile kökenli normatif düşüncelerin esrar kullanımını ne derecede açıkladığını incelemek amacıyla yapılan regresyon analizleri sonucunda, esrar arayışının rahatlama ve gerginlik azaltma beklentisinin söz konusu olduğu durumla bağlantısı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, kişilerin etrafındaki diğer insanlar tarafından esrar kullanımının daha kabul edilebilir olduğunu görüşünün yaygınlığı ile gerginlik azaltma beklentisini düşürdüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, gerginlik azaltma beklentisinin esrar arayışı ile ilişkisinde sosyal anksiyetenin anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür (Foster ve ark, 2015).

Connor ve arkadaşlarının (2013) yapmış olduğu ve bu çalışmaya da ilham kaynağı olan çalışmasında kişilerin esrara ilişkin sonuç beklentisi ile esrarı reddetme öz-yeterliliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma kapsamında, esrar kullanım bozukluğu sebebiyle tedavi gören 1115 kişinin verileri incelenmiş ve kişilerin esrar kullanımı sonuçlarına ilişkin beklentileri ile esrar reddetme öz-yeterliliği arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre kişilerin esrar kullanımına ilişkin olumlu ve olumsuz beklentilerinin esrarı reddetme öz-yeterliliği ile anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, sonuca yönelik beklentinin kişilerin olumlu beklentilerini ve haftalık kullanım sıklığını anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür.

Psikotik belirtilerin esrar kullanımı ve esrar kullanım beklentisi üzerindeki etkisini inceleyen bir diğer çalışmada geçen yılda beş kereden fazla esrar kullanan 101 psikoz hastasının esrar beklentisi ve esrar kötüye kullanım değişkenleri incelenmiştir. Esrar kullanımı ve esrar kullanım beklentisi arasındaki ilişkinin psikoz belirtilerinden bağımsız olmak üzere birbirleri ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Esrar kullanım bozukluğu görülen psikoz tanısı konulmuş bireylerin esrar kullanımına ilişkin olumsuz beklentileri ile anlamlı ilişkili olduğu görülmüştür (Hides ve ark, 2009).

Esrar beklentisi ve esrar kötüye kullanımının karşılaştırıldığı Fransa'da yapılan araştırmada, Esrar Beklenti Ölçeği'nin Fransız versiyonunun geçerlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma için yaş ortalaması 33 olan 263 esrar kullanıcısının verileri incelenmiştir. Kontrol grubunun da olduğu çalışmada cinsiyet, esrara başlama yaşı ve psikopatoloji değişkenlerinin beklentiler ile anlamlı ilişkili

olduğu tespit edilmiştir. Kadınların olumsuz etkiler, bilişsel tahribat ve olumsuz davranışsal etkilerden en çok korku hissettiği bulunmuştur. Ayrıca, esrar kullanımına ilişkin olumsuz beklentilerin esrara başlama yaşı, kötüye kullanım ve bağımlılık değişkenleri ile anlamlı ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca, esrar kötüye kullanım saptanan kişiler ile esrar bağımlısı olan kişilerin beklentiler bakımından anlamlı düzeyde farklı olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda, bağımlıların rahatlama ve sosyal hayatta kolaylık sağlama beklentileri bakımından esrar kötüye kullanımı görülen kişilerden daha fazla beklentiye sahip olduğu bulunmuştur (Guillem ve ark, 2011).

Anlık karar ile alkol ve esrar kullanımının aynı şekilde anlık beklentileri açıkladığı ön görülen bir diğer çalışmada, özellikle madde kullanımı söz konusu olan kişilerin kullanıma ilişkin motivasyon artırıcı bilişsel süreçlerin anlık karar verme ve madde kullanımı hususlarında ne düzeyde ilişkili olduğu incelenmiştir. Çalışma için çevrimiçi anket uygulanan ve esrar kullanımı ile bağlantılı kurum ve kuruluşları vasıtasıyla 2600 kullanıcının verileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları simultane kullanımın özellikle anlık beklentiler hususunda anlamlı bilgiler verebileceği; fakat bu durumun her koşulda anlamlılık barındırmadığı tespit edilmiştir. Bireysel madde kullanım deneyimleri ve beklentilerinin anlık karar vermeye bağlı olarak her koşulda gerçekleşmediği sonucu elde edilen çalışma özellikle kişilerin bu hususta söz konusu olabilecek bilişsel süreçlerin bireye özgü olabileceği anlamında bilgi sağladığı düşünülmektedir (Barnwell & Earleywine, 2006).

Kontrol grubu ve ağır durumda esrar kullanıcılarının karşılaştırıldığı bir diğer çalışmada içsel ilişkilendirme ve dışsal beklentiler değişkenleri bakımından karşılaştırma yapılarak esrar kullanımına bağlı olarak söz konusu olabilecek bilişsel tahribatın düzeyi ele alınmıştır. Çalışma için 59 ağır esrar kullanıcısı ve 89 kişiden oluşan kontrol grubu oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında öznel arayış durumu, içsel ilişkilendirme, içsel olumlu-uyaran ilişkilendirme, esrar kullanma durumu değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara göre, ağır esrar kullanan kişilerin kontrol grubuna göre anlamlı ve az olumsuz beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ağır esrar kullanan kişilerin esrarın rahatlatıcı bir madde olduğunu düşünmesi anlamlı düzeyde kontrol grubuna göre daha fazladır. Bununla birlikte

esrarla ilgili problemlerin olumsuz içsel ilişkilendirme ve olumsuz beklentiler ile ilişkisi olduğu görülmüştür (Beraha ve ark, 2013).

Karışık madde kullanımı tanısı alan esrar kullanıcılarının psikiyatrik eştanı durumu ve esrar temelli düşünce biçimlerinin incelendiği bir diğer çalışmada, tedavi için yönlendirilmiş 826 esrar kullanıcısının verileri incelenmiştir. Yapılan ölçümlerde esrar kullanan kişilerde esrarı reddetme öz-yeterliliği, esrar kullanımına ilişkin beklentiler, genel sağlık anketi, psikiyatrik belirti tarama ölçekleri uygulanmıştır. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda, örneklem üç grupta incelemiştir: esrar ve tütün kullananlar, esrar, tütün ve alkol kullananlar, ve üçten fazla farklı madde kullananlar. Çalışmada, karışık madde kullandığını bildiren kişilerde esrar kullanımının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, karışık madde kullanan kişilerde olumsuz esrar beklentisi, duygusal rahatlama öz-yeterliliği, yüksek düzeyde depresyon ve anksiyete ve pozitif psikotik semptomlar olduğu tespit edilmiştir (Connor ve ark, 2013) .

2.4.Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği

Esrar reddetme öz-yeterliliği, üzerinde az sayıda çalışma yapılan; fakat kişilerin hem bilişsel, hem sosyal hem de psikolojik süreçlerinin de dahil edilebileceği ve esrar kullanımına ilişkin beklentiler ile birlikte değerlendirildiği görülen önemli bir değişken olarak düşünülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar az olsa da, alanyazınında farklı değişkenlerin incelendiği ve farklı başlıklar ile ele alındığı görülen esrar reddetme öz-yeterliliği, kişilerde kendi niyeti ile esrar kullanmayı bırakma, esrar bırakma motivasyonu ve esrarı bırakma gibi değişkenler ile ele alınmıştır. Söz konusu değişkenin dahil edildiği çalışmalar yurt dışında yapılan araştırmalar arasında yer almaktadır.

Esrarı bırakma değişkenini inceleyen boylamsal bir çalışmada, esrar bırakma girişiminde arkadaş temelli sosyal destek ve travma sonrası stres belirtileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma kapsamında sosyal destek ve travma sonrası stres belirtilerinin karşılıklı etkisinin olduğu, sosyal desteğin travma sonrası stres belirtilerini azaltabileceği; fakat travma sonrası stres belirtileri aynı zamanda algılanan sosyal desteğin düşmesine yol açabilecek bir durum olduğu ön

görülmüştür. Bu doğrultuda, ileri yaş grubunda olan, esrar bağımlısı ve esrar bırakma girişimi olan 116 kişinin verileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda nüksetme durumu travma sonrası stres belirtisi olanlarda ve daha sonra arkadaş desteği alanlarda daha fazla bulunmuştur. Bu durumda, madde kullanımı, maddeyi bırakma girişimi ve nüksetme durumlarının travma sonrası stres belirtileri ve sosyal destek değişkenleri ile uzun vadede ilişkili olabileceği sonucu elde edilmiştir (Carter ve ark, 2016).

Tedavi almayan erişkinlerin esrarı bırakma motivasyonunu inceleyen bir diğer çalışmada nüksetme durumunun ilişkisi de ele alınmıştır. Çalışma kapsamında, tedavi arayışında olmayan, yaşları 18 ile 64 arasında değişen, %58'i erkek, 385 esrar kullanıcısının verileri incelenmiştir. Yapılan çalışmada, kişilerin esrarı bırakma motivasyonu olarak özdenetim, özgörünüm, sağlık endişeleri, kişilerarası ilişkiler, yasal endişeler, sosyal hayatta kabul görme ve öz-yeterlilik durum ve niteliklerinin bırakma girişimi ve motivasyonu ile anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, ileri yaşlardaki kullanıcıların daha çok özdenetim, sağlık endişesi, özgörünüm durum ve niteliklerinin bırakma motivasyonu ile ilişkisi olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde kişilerin esrar kullanımına ilişkin yasal endişe taşıması ve sosyal hayatta kabul görme motivasyonlarının bırakma girişimi ve bırakma durumu ile güçlü bir bağlantısı olduğu tespit edilmiştir (Levin ve ark, 2013).

Esrarı bırakma ve fiziksel aktivite arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, daha önce yapılan çalışmaların öngördüğü, fiziksel aktivitenin nörolojik olarak esrar esnasında uyarılan bölgeleri uyardığı sonuçlarından yola çıkarak fiziksel aktivite sıklığı ve esrar bırakma girişimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma için 3 kadın esrar bağımlısının süreç içerisinde nüksetme durumu ve fiziksel aktivite düzeyi incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, fiziksel aktivite düzeyini düşük olarak belirtilen kadınların esrarı bırakma girişimi sonrasındaki hafta yeniden esrar kullanmaya başladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, düşük düzeyde fiziksel aktivite bildiren kişilerin esrarı bırakma periyodu içerisinde ilk dört gün boyunca daha fazla esrar kullandıkları görülmüştür (Irons ve ark, 2014).

Kişilerin kendi isteği ile esrarı bırakması ile esrar kullanımına ilişkin beklentilerinin karşılaştırıldığı çalışmada, kişilerin esrar bırakma girişimleri ile esrar

kullanımına ilişkin beklentileri karşılaştırılmasında nüksetme durumu ve beklentiler incelenmiştir. Esrar bağımlısı ve kendi isteği ile bırakma durumu söz konusu olan 100 kişinin verileri incelendiğinde nüksetmenin bırakmanın öncesinde olumlu beklentiler ile ilişkisi olduğu, bırakma girişimi sonrasında ise yine olumlu beklentiler ile nüksetme arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda, kişilerin esrarı bırakma girişimleri ile olumlu beklentiler arasında olumsuz ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Boden ve ark, 2013).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi, araştırma modeli, evren ve örnekleme, araştırmaya ilişkin gerekli bilgilerin toplanma aşamasında yararlanılan ölçüm araçları ile ölçeklerin uygulanma süreci ve istatistik çalışmasında kullanılan analiz yöntemleri hakkında bilgi içermektedir.

3.1. Evren ve Örneklem

Esrar kullanım bozukluğu tedavisi gören; 18 yaş ve üzerinde olup eksen-II tanısı olmayan , çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden Npistanbul hastanesinden 50 kişi ile Kasımpaşa Asker hastanesinden 8 kişiye ölçekler uygulanmıştır. Bilgi formu ve testlerdeki eksik bilgilerden dolayı 50 kişi analize alınmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmacı tarafından yapılan literatür taramaları çerçevesinde bu doğrultuda yapılan bir çalışma için aşağıda belirtilen uygun ölçüm araçları seçilmiştir:

- Esrar Bilgi Formu
- Esrar Beklenti Ölçeği
- Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği Ölçeği

3.2.1. Esrar Bilgi Formu

Esrar kullanan katılımcıların kişisel, demografik ve klinik değişkenleri hakkında bilgi almak amacıyla verilmiş öz bildirim formudur. Form içerisinde katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, çalışma durumu, eğitim yılı, esrar kullanım nedeni, daha önce tedavi alıp almadığı, ilk kez kaç yaşında tedavi gördüğü, kayma sayısı, ruhsal tedavi görüp görmediği, kiminle yaşadığı, ailede ruhsal rahatsızlık olup olmadığı, esrar kullanmaya başlama nedeni, esrar kullanmaya başlama yaşı, düzenli kullanım süresi, problemlili kullanım süresi, son bir yılda ve son bir haftada toplam esrar kullanma süresi değişkenlerine ilişkin sorular yer almaktadır.

3.2.2. Esrar Beklenti Ölçeği

Esrar kullanımını sonrasındaki etkilere ilişkin beklentileri ölçmek amacıyla geliştirilmiş ve madde kullanımının ölçümü, etiyojisi ve tedavisinde önemli rol oynayan bu unsurun esrar kullananlar arasında ne düzeyde olduğunu tespit etmek amacıyla Young ve Kavanagh (1997) tarafından geliştirilmiştir. 60 maddeden oluşan ölçeğin olumlu ve olumsuz beklenti olmak üzere iki faktör yapısı bulunmaktadır. Ölçeğin iki faktör arasındaki iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Bununla birlikte, geçerliği ile ilgili yapılan bir diğer çalışma da erişkin hastalar ile Connor ve arkadaşları (2011) tarafından yapılmıştır. Çalışma kapsamında 2 ayrı grup oluşturulmuş ve %78'i erkek hastalardan oluşan toplam 1006 kişinin verileri incelenmiş, esrar beklenti ölçeğinin geçerlik çalışması için esrar tüketimi, genel sağlık anketi, Bağımlılık Şiddeti Ölçeği-Esrar formları kullanılmıştır. Çalışma sonunda bazı maddeler çıkarılmış ve ölçek 45 maddeye düşmüştür. Yapılan çalışmada olumsuz esrar beklentisinin daha iyi işlevselliği açıklaması anlamında geçerli olduğu tespit edilmiştir. Olumlu beklentilerin ise kişilerde tüketim, bağımlılığın şiddeti ve ruh sağlığı işlevselliğindeki olumsuzlukları açıkladığı tespit edilmiştir (Connor ve ark, 2011).

3.2.3. Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği Ölçeği

Esrar Reddetme Öz-yeterliliği Ölçeği Young ve Kavanagh (1997) tarafından geliştirilen ve kişilerin farklı durumlara karşı esrar kullanmamaya yönelik ne kadar dirençli olabileceğini ölçmeyi hedefleyen bir öz bildirim ölçeğidir. 28 maddeden oluşan ölçeğin 6'lı likert yanıtılama biçimi bulunmaktadır. Ölçeğin üç alt maddesi bulunmaktadır: Duygusal rahatlama öz-yeterliliği, Opportunistik öz-yeterlilik ve Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterlilik. Ölçeğin iç tutarlılığı ayakta tedavi gören esrar kullanıcı ile yapılan çalışma ile tespit edilmiştir. Sonuçlar doğrultusunda, ölçeğin iç tutarlılık katsayısının .84 ile .97 arasında olduğu ve güvenilir bir ölçek olduğu kanıtlanmıştır. Young ve arkadaşlarının 2012'de yaptığı ölçeği geliştirme çalışmasında iki ayrı grup oluşturulmuş ve toplam 1246 kişinin verileri incelenmiştir. Bu çalışmada bazı maddeler çıkarılmış ve 15 maddeden oluşan bir test olmuştur.

3.3. Ölçeklerin Güvenirlik Testi

Esrar Reddetme Öz-yeterliliği Ölçeğinin ve Esrar Beklenti Ölçeğinin Türkiye için yapılmış geçerlik ve güvenilirlik çalışması yoktur.

Tablo 1. Esrar Beklenti Ölçeği Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N
,855	50

Esrar beklenti ölçeği için yapılan güvenilirlik analizini sonucunda; Cronbach's Alpha değerinin 0.855 çıktığı görülmektedir. Alpha değeri 0.80 üzerinde olduğu için bulunan sonucun tamamen güvenilir olduğu söyleyebilir.

Tablo 2. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N
,955	50

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği için yapılan güvenilirlik analizini sonucundada; Cronbach's Alpha değerinin 0.955 çıktığı görülmektedir. Alpha değeri 0.80 üzerinde olduğu için bulunan sonucun tamamen güvenilir olduğu söyleyebilir.

3.4. Araştırma Hipotezleri

Bu çalışma için cevaplanması hedeflenen araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir:

1. Olumsuz esrar beklentisi, esrar reddetme öz-yeterliliği ile olumsuz ilişkilidir. Olumsuz esrar beklentisi söz konusu ise esrar reddetme öz-yeterliliği daha fazladır.

2. Olumlu esrar beklentisi, esrar reddetme öz-yeterliliği ile olumsuz ilişkilidir. Olumlu esrar beklentisi söz konusu ise esrar reddetme öz-yeterliliği daha azdır.

3.5. Araştırmanın İşlem Yolu

Araştırmada katılımcılardan alınan ölçek puanları veri girişleri yapılarak istatistiksel analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Çalışma kapsamında, sosyal bilimler için istatistik yazılımı olan SPSS 20 yazılımı kullanılmıştır. Kullanılan veri analiz yöntemleri arasında kişisel, demografik ve klinik değişkenleri incelemek için betimleyici istatistik ve çapraz tablo yer almaktadır. Karşılaştırma analizleri için araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için varyans analizi ve korelasyon analizi uygulanmıştır. Bununla birlikte araştırma değişkenlerinin normallik testi yapılmış olup, bir kısım değişkenlerin normal dağıldığı bir kısım değişken normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, yapılan karşılaştırma analizleri hem parametrik hem de parametric olmayan veri analizlerini kapsamaktadır. Parametrik yöntemler olarak varyans analizi kullanılmış, parametrik olmayan yöntemler için ise Mann Whitney U ve Kruskal Wallis testi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde araştırma değişkenlerini ölçümleri sonucunda elde edilen bulguların analizi ve karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmanın problemi ve alt problemlerinin analiz sonucunda yanıtları bulgular bölümünde yer almaktadır.

4.1. Katılımcıların Demografik ve Klinik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri

	Değişkenler	Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	5	10,0
	Erkek	45	90,0
Medeni Durum	Bekar/Dul	39	78,0
	Evli/Nişanlı	10	20,0
	Ayrılmış	1	2,0
İş Durumu	Çalışmıyor/Öğrenci	20	40,0
	Düzenli işte çalışıyor	20	40,0
	Düzensiz çalışıyor	10	20,0
İkamet	Yalnız yaşıyor	4	8,0
	Arkadaşlarla/Yurtta	1	2,0
	Aile/Akraba ile	45	90,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %10'u olan 5 kişi kadın, %90'ı olan 45 kişi erkektir.

Araştırmaya katılan katılımcıların %78'i olan 39 kişi bekar/dul, %20'si olan 10 kişi evli/nışanlı ve %2'si olan 1 kişi ayrılmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların %40'i olan 20 kişi çalışmıyor/öğrenci, %40'ı olan 20 kişi düzenli işte çalışıyor ve %20'si olan 10 kişi düzensiz çalışıyor.

Araştırmaya katılan katılımcıların %8'i olan 4 kişi yalnız, %2'si olan 1 kişi arkadaşlarla/yurтта, %90'nı olan 45 kişi aile/akraba ile ikamet etmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Esrar Kullanım Problemleri Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri

Değişkenler	Evet		Hayır	
	Frekans	%	Frekans	%
Adli Problem Yaşadım	14	28,0	36	72,0
Mesleki Problem Yaşadım	18	36,0	32	64,0
Ailevi Problem Yaşadım	35	70,0	15	30,0
Sağlıkla İlgili Problem Yaşadım	17	34,0	33	66,0
Arkadaşlarla İlgili Problem Yaşadım	22	44,0	28	56,0
Finansal Problem Yaşadım	15	30,0	35	70,0
Eğitim İle İlgili Problem Yaşadım	16	32,0	34	68,0
Diğer Problem Yaşadım	4	8,0	46	92,0
Hiç Problem Yaşamadım	3	6,0	47	94,0

Araştırmaya katılan katılımcıların esrar kullanımını nedeni ile %28'i olan 14 kişi adli, %36'sı olan 18 kişi meslek, %70'i olan 35 kişi ailevi, %34'ü olan 17 kişi sağlıkla ilgili, %44'ü olan 22 kişi arkadaşlarla ilgili, %70'i olan 35 kişi finansal, %32'si olan 16 kişi eğitim ile ilgili, %8'i olan 4 kişi diğer problemler yaşarken; %6'sı olan 3 kişi hiç bir problem yaşamamıştır.

Tablo 5. Katılımcıların Esrara Başlama Nedenleri Değişkeninin Betimleyici İstatistikleri

Değişkenler	Frekans	%
Merak	31	62,0
Problemlerden Kaçmak	17	34,0
Beğeni Toplamak	7	14,0
Bir Gruba Ait Olmak	9	18,0
Eğlenmek	31	62,0
Arkadaş Baskısı	7	14,0
Diğer	7	14,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %62'si olan 31 kişi merak, %34'ü olan 17 kişi problemlerden kaçmak, %14'ü olan 7 kişi beğeni toplamak, %18'i olan 9 kişi bir gruba ait olmak, %62'si olan 31 kişi eğlenmek, %14'ü olan 7 kişi arkadaş baskısı ve %14'ü olan 7 kişi diğer nedenlerle esrar kullanımına başlamıştır.

Tablo 6. Katılımcıların Tedavi Alma Durumunun Betimleyici İstatistikleri

Tedavi Türü	Değişkenler	Frekans	%
Bağımlılık	Hiç Tedavi Almadım	24	48,0
	Ayakta	9	18,0
	Yatarak 1 kez	8	16,0
	Yatarak 1'den Fazla	9	18,0
Ruhsal	Hiç Tedavi Almadım	30	60,0
	Ayakta	16	32,0
	Yatarak 1 Kez	3	6,0
	Yatarak 1'den Fazla	1	2,0
Akrabaların Hastalık Durumu	Bağımlılığı Olan Var	8	16,0
	Ruhsal Hastalığı Olan Var	6	12,0
	Yok	36	72,0

Araştırmaya katılan katılımcıların %48'i olan 24 kişi hiç bağımlılık tedavisi almamışken; %18'i olan 9 kişi ayakta, %16'sı olan 8 kişi yatarak 1 kez ve %18'i olan 9 kişi yatarak 1 den fazla bağımlılık tedavisi almıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların %60'ı olan 30 kişi başka bir nedenle ruhsal tedavi almamışken; %32'si olan 16 kişi ayakta, %6'sı olan 3 kişi yatarak 1 kez ve %2'si olan 1 kişi yatarak 1 den fazla başka bir nedenle ruhsal tedavi almıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların %72'si olan 36 kişinin birinci derece akrabalarında ruhsal hastalığı olan yokken; %16'sı olan 8 kişinin birinci derece akrabalarında bağımlılığı olan vardır ve %12'si olan 6 kişinin birinci derece akrabalarında ruhsal hastalığı olan vardır.

Tablo 7. Katılımcıların Esrar Kullanım Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std Sapma
Esra Başılama Yaşı	50	11,00	30,00	16,88	3,5950
Düzenli Kullanım Süresi (Yıl)	50	1,00	21,00	6,56	4,63
Problemlili Kullanım Süresi (Yıl)	50	,00	10,00	3,47	2,95
Son 1 Yılda Haftada Ortalama Kullanım Sıklığı (Gün)	48	,00	7,00	4,83	2,62
Kayıp Veri	2				
Son 1 Yılda Toplam Kullanım Miktarı	49	,00	5460,00	718,65	998,59
Kayıp Veri	1				
İlk Tedaviye	49	13	37	22,86	5,40

Başvurma Yaşı					
Kayıp Veri	1				
En Fazla Temiz Kalma Süresi (Gün)	45	,00	1460	275,55	304,91
Kayıp Veri	5				
Kayma Sayısı	44	,00	50	5,57	9,92
Kayıp Veri	6				

Araştırmaya katılan katılımcıların esrara başlama yaşı minimum 11, maksimum 30 ve ortalama 17'dir.

Araştırmaya katılan katılımcıların düzenli esrar kullanım süresi en az 1 yıl, en fazla 21 yıl ve ortalama 7 yıldır.

Araştırmaya katılan katılımcıların problemlili esrar kullanma süresi en fazla 10 yıl ve ortalama 3 yıldır.

Araştırmaya katılan katılımcıların son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı en fazla 7 gün ve ortalama 5 gündür. 2 katılımcı ise bu soruyu cevaplamamıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı en fazla 5460 kez ve ortalama 719 kezdır. 1 katılımcı ise bu soruyu cevaplamamıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların ilk tedaviye başvurma yaşı en az 13, en fazla 37 ve ortalama 23'dür. 1 katılımcı ise bu soruyu cevaplamamıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların en fazla temiz kalma süresi en fazla 1460 gün ve ortalama 275 gündür. 2 katılımcı ise bu soruyu cevaplamamıştır.

Araştırmaya katılan katılımcılar en fazla 50 defa ve ortalama 5 defa kayma yaşamıştır. 2 katılımcı ise bu soruyu cevaplamamıştır.

Tablo 8. Esrar Kullanımına Başlama Nedenleri ile Cinsiyet Değişkeninin Çapraz Tablosu

		ESRAR KULLANIMINA BAŞLAMA NEDENLERİ													
		Merak		Problemlerden kaçmak		Beğeni toplamak		Bir gruba ait olmak		Eğlenme		Arkadaş baskısı		Diğer	
		Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet
Cinsiyet	Kadın	2	3	4	1	5	0	5	0	0	5	5	0	5	0
	Erkek	16	29	29	16	38	7	36	9	18	27	38	7	41	4

4.2. Normallik Testi

Ölçeklerin örneklem sayısı 50 olduğundan, normalliklerini test etmek için Kolmogorov Smirnov testi uygulanmıştır.

Tablo 9. Demografik ve Klinik Değişkenlerin Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov		
	İstatistik	N	p değeri
Esrara Başlama Yaşı	1,115	50	0,166
Düzenli Kullanım Süresi	1,330	50	0,058
Problemlili Kullanım Süresi	1,299	50	0,068
Son 1 Yılda Haftada Ortalama Kullanım Sıklığı	2,194	48	0,000
Son 1 Yılda Toplam Kullanım Miktarı	1,754	49	0,004
İlk Tedaviye Başlama Yaşı	0,855	49	0,458

En Fazla Temiz Kalma Süresi	1,347	45	0,053
Kayma Sayısı	2,297	44	0,000
Esrar Beklenti Ölçeği	0,611	50	0,849
Esrar Reddetme Öz Yeterlilik Ölçeği	0,722	50	0,675

Son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı için p değeri 0,000; son 1 yılda toplam esrar kullanım sayısı için p değeri 0,004; kayma sayısı için p değeri 0,000 olarak bulunmuş ve bu değerler 0,05'ten küçük olduğu için bu ölçeklerin normal dağılıma uymadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre veriler normal dağılım sergilemediği için non-parametrik testler kullanılmasına karar verilmiştir.

Esrara başlama yaşı, düzenli kullanım süresi, problemlili kullanım süresi, ilk tedaviye başlama yaşı, en fazla temiz kalma süresi, esrar beklenti ölçeği ve esrar reddetme öz yeterlilik ölçeği için bulunan p değerleri 0,05'ten büyük olduğu için verilerin normal dağılım sergilediği tespit edilmiş olup bu verilerin analizi için parametric testler kullanılacaktır.

4.3. Karşılaştırma Analizleri

4.3.1. Cinsiyet Değişkeninin Diğer Değişkenler ile Karşılaştırılması

Tablo 10. Cinsiyet Değişkeninin Diğer Değişkenler ile Karşılaştırılması

Bağımsız Örneklem T Testi					
	Cinsiyet	Levene Testi P değeri	T değeri	P değeri	Ortalama
Esrara Başlama Yaşı	Kadın	0,562	-0,182	0,857	16,60
	Erkek				16,91
İlk Tedaviye	Kadın				21,40

Başlama Yaşı	Erkek	0,295	-0,633	0,530	23,02
En Fazla Temiz Kalma Süresi	Kadın				71,40
	Erkek	0,106	-1,116	0,113	301,07
Esrar Beklenti Ölçeği	Kadın				3,02
	Erkek	0,560	0,391	0,698	2,94
Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği	Kadın				4,03
	Erkek	0,180	0,274	0,786	3,83
Düzenli Kullanım Süresi	Kadın				3,2000
	Erkek	0,137	-1,744	0,088	6,9333
Problemlili Kullanım Süresi	Kadın				1,8000
	Erkek	0,237	-1,347	0,184	3,6591

Tabloda görüldüğü gibi, analiz sonuçlarında esrara başlama yaşı Levene's test istatistiği 0,562 olup, 0,05'ten büyük olduğundan bu ölçeğin eşit varyans varsayımı altında t testi p değeri 0,857 olarak bulunmuştur. Buna göre %95 güven düzeyinde grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

İlk tedaviye başlama yaşı Levene's test istatistiği 0,295 olup, 0,05'ten büyük olduğundan bu ölçeğin eşit varyans varsayımı altında t testi p değeri 0,530 olarak bulunmuştur. Buna göre %95 güven düzeyinde grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

En fazla temiz kalma süresi Levene's test istatistiği 0,106 olup, 0,05'ten büyük olduğundan bu ölçeğin eşit varyans varsayımı altında t testi p değeri 0,113 olarak bulunmuştur. Buna göre %95 güven düzeyinde grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Esrar beklenti ölçeği Levene's test istatistiği 0,560 olup, 0,05'ten büyük olduğundan bu ölçeğin eşit varyans varsayımı altında t testi p değeri 0,698 olarak bulunmuştur.

Buna göre %95 güven düzeyinde grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği Levene's test istatistiği 0,180 olup, 0,05'ten büyük olduğundan bu ölçeğin eşit varyans varsayımı altında t testi p değeri 0,786 olarak bulunmuştur. Buna göre %95 güven düzeyinde grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Düzenli kullanım süresi Levene's test istatistiği 0,137 olup, 0,05'ten büyük olduğundan bu ölçeğin eşit varyans varsayımı altında t testi p değeri 0,088 olarak bulunmuştur. Buna göre %95 güven düzeyinde grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Problemlili kullanım süresi Levene's test istatistiği 0,237 olup, 0,05'ten büyük olduğundan bu ölçeğin eşit varyans varsayımı altında t testi p değeri 0,184 olarak bulunmuştur. Buna göre %95 güven düzeyinde grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 11. Cinsiyet Değişkeninin Normal Dağılım Göstermeyen Diğer Değişkenler ile Karşılaştırılması

Değişkenler	Mann Whitney U Testi		
	Cinsiyet	Sıra Ortalamaları	P değeri
Son 1 Yılda Haftada Ortalama Kullanım Sıklığı	Kadın	14,10	0,058
	Erkek	25,71	
Son 1 Yılda Toplam Kullanım Miktarı	Kadın	12,10	0,032
	Erkek	26,47	
Kayma Sayısı	Kadın	23,00	0,925
	Erkek	22,44	

Tabloda görüldüğü gibi, yapılan Mann Whitney Testi sonucu son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı için p değeri 0,058 olarak bulunup, 0,05 değerinden büyük olduğundan gruplar arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Mann Whitney Testi sonucu son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı için p değeri 0,032 olarak bulunup 0,05 değerinden küçük olduğundan %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkek katılımcıların son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarının kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mann Whitney Testi sonucu kayma sayısı için p değeri 0,925 olarak bulunup, 0,05 değerinden büyük olduğundan gruplar arasında %95 güven düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

4.3.2. Düzenli Kullanım Süresi ve Problemlili Kullanım Süresinin Diğer Değişkenler ile Karşılaştırılması

Tablo 12. Düzenli Kullanım Süresi ve Problemlili Kullanım Süresinin Diğer Değişkenler ile Korelasyon Analizi

Spearman Sıra Korelasyonu			
		Düzenli Kullanım Süresi	Problemlili Kullanım Süresi
Son 1 Yılda Haftada Ortalama Kullanım Sıklığı	Korelasyon Katsayısı	0,416	0,253
	p değeri	0,003	0,083
Son 1 Yılda Toplam Kullanım Miktarı	Korelasyon Katsayısı	0,412	0,359
	p değeri	0,003	0,011

Esrara Başlama Yaşı	Korelasyon Katsayısı	-0,328	-0,243
	p değeri	0,020	0,089
Temiz Kalma Süresi	Korelasyon Katsayısı	0,348	0,139
	p değeri	0,019	0,362
Kayma Sayısı	Korelasyon Katsayısı	0,336	0,276
	p değeri	0,026	0,070

Düzenli kullanım süresi ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon katsayısı 0,416 olarak bulunmuştur. Buna göre düzenli kullanım süresi ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre düzenli kullanım süresi arttıkça son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığının da arttığı söylenebilir.

Düzenli kullanım süresi ile son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasındaki korelasyon katsayısı 0,412 olarak bulunmuştur. Buna göre düzenli kullanım süresi ile son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasında zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre düzenli kullanım süresi arttıkça son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarının da arttığı söylenebilir.

Düzenli kullanım süresi ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon katsayısı -0,328 olarak bulunmuştur. Buna göre düzenli kullanım süresi ile esrara başlama yaşı arasında zayıf, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre esrara başlama yaşı arttıkça düzenli kullanım süresinin azaldığı söylenebilir.

Düzenli kullanım süresi ile temiz kalma süresi arasındaki korelasyon katsayısı 0,348 olarak bulunmuştur. Buna göre düzenli kullanım süresi ile temiz kalma süresi arasında zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre düzenli kullanım süresi arttıkça temiz kalma süresinin de arttığı söylenebilir.

Düzenli kullanım süresi ile kayma sayısı arasındaki korelasyon katsayısı 0,336 olarak bulunmuştur. Buna göre düzenli kullanım süresi ile kayma sayısı arasında çok zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre düzenli kullanım süresi arttıkça kayma sayısının da arttığı söylenebilir.

Problemlili kullanım süresi ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,083 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan problemlili kullanım süresi ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Problemlili kullanım süresi ile son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasındaki korelasyon katsayısı 0,359 olarak bulunmuştur. Buna göre problemlili kullanım süresi ile son 1 yılda toplam esrar kullanım arasında zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre problemlili kullanım süresi arttıkça son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarının da arttığı söylenebilir.

Problemlili kullanım süresi ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,089 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan problemlili kullanım süresi ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Problemlili kullanım süresi ile temiz kalma süresi arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,362 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan problemlili kullanım süresi ile temiz kalma süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Problemlili kullanım süresi ile kayma sayısı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,070 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan problemlili kullanım süresi ile kayma sayısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

4.3.3. Eğitim Yılı ile Esrara Başlama Yaşı, Son 1 Yılda Toplam Esrar Kullanım Miktarı Ve Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı Değişkenlerinin Karşılaştırılması

Tablo 13. Eğitim Yılı ile Esrara Başlama Yaşı, Son 1 Yılda Toplam Esrar Kullanım Miktarı Ve Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı Değişkenlerinin Korelasyon Analizi

Spearman Korelasyonu		
		Eğitim Yılı
Esrara Başlama Yaşı	Korelasyon Katsayısı	0,394
	p değeri	0,005
Son 1 Yılda Haftada Ortalama Kullanım Sıklığı	Korelasyon Katsayısı	-0,156
	p değeri	0,291
Son 1 Yılda Toplam Kullanım Miktarı	Korelasyon Katsayısı	-0,167
	p değeri	0,253

Eğitim yılı ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon katsayısı 0,394 olarak bulunmuştur. Buna göre eğitim yılı ile esrara başlama yaşı arasında zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre eğitim yılı arttıkça esrara başlama yaşının da arttığı söylenebilir.

Eğitim yılı ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,291 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan eğitim yılı ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Eğitim yılı ile son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,253 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten

büyük olduğundan eğitim yılı ile son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

4.3.4. İlk Tedaviye Başvurduğu Yaş ile Esrara Başlama Yaşı,En Fazla Temiz Kalma Süresi ve Kayma Sayısı Değişkenlerinin Karşılaştırılması

Tablo 14. Tedaviye İlk Kez Başvurduğu Yaş ile Esrara Başlama Yaşı,En Fazla Temiz Kalma Süresi ve Kayma Sayısı Değişkenlerinin Korelasyon Analizi

Spearman Korelasyonu		
		İlk Tedaviye Başvurduğu Yaş
Esrara Başlama Yaşı	Korelasyon Katsayısı	0,476
	p değeri	0,001
En Fazla Temiz Kalma Süresi	Korelasyon Katsayısı	-0,047
	p değeri	0,760
Kayma Sayısı	Korelasyon Katsayısı	0,141
	p değeri	0,361

İlk tedaviye başvurduğu yaş ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon katsayısı 0,476 olarak bulunmuştur. Buna göre ilk tedaviye başvurduğu yaş ile esrara başlama yaşı arasında zayıf, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre esrara başlama yaşı arttıkça ilk tedaviye başvurduğu yaşında arttığı söylenebilir.

İlk tedaviye başvurduğu yaş ile en fazla temiz kalma süresi arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,760 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan ilk tedaviye başvurduğu yaş ile en fazla temiz kalma süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

İlk tedaviye başvurduğu yaş ile kayma sayısı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,361 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan ilk

tedaviye başvurduğu yaş ile kayma sayısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

4.3.5. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ve Esrara Başlama Yaşının Karşılaştırılması

Tablo 15. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ve Esrara Başlama Yaşı Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi

Pearson Sıra Korelasyonu			
		Esrar Reddetme Öz Yeterlilik Ölçeği	Esrara Başlama Yaşı
Esrar Reddetme Öz Yeterlilik Ölçeği	Korelasyon Katsayısı	1	0,123
	p değeri		0,394
	N	50	50

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,394 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan esrar reddetme öz yeterlilik ölçeği ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

4.3.6. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Düzenli Kullanımın ve Problemlili Kullanımın Karşılaştırılması

Tablo 16. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Düzenli Kullanım ve Problemlili Kullanım Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi

Pearson Sıra Korelasyonu				
		Esrar Reddetme Öz Yeterlilik	Düzenli Kullanım Süresi	Problemlili Kullanım Süresi

		Ölçeği		
Esrar Reddetme Öz Yeterlilik Ölçeği	Korelasyon Katsayısı	1	-0,012	0,008
	p değeri		0,936	0,954
	N	50	50	50

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile düzenli kullanım süresi arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,936 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile düzenli kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile problemlili kullanım süresi arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,954 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile problemlili kullanım süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

4.3.7. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığının ve Son 1 Yılda Toplam Esrar Kullanım Miktarı Karşılaştırılması

Tablo 17. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı ve Son 1 Yılda Toplam Esrar Kullanım Miktarı Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi

Spearman Sıra Korelasyonu				
	Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği	Son 1 Yılda Haftada Ortalama Kullanım Sıklığı	Son 1 Yılda Haftada Toplam Kullanım Miktarı	
	Korelasyon	1,000	-0,374	-0,145

Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği	Katsayısı			
	p değeri	.	0,009	0,319
	N	50	48	49

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon katsayısı -0,374 olarak bulunmuştur. Buna göre esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı kullanım arasında zayıf, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arttıkça esrar reddetme öz yeterlilik ölçeğinin azaldığı söylenebilir.

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,319 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile son 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

4.3.8. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Tedaviye Başlama Yaşı, Temiz Kalma Süresi ve Kayma Sayısının Karşılaştırılması

Tablo 18. Esrar Reddetme Öz-Yeterlilik Ölçeği ile Tedaviye Başlama Yaşı, Temiz Kalma Süresi ve Kayma Sayısı Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi

Pearson Sıra Korelasyonu					
		Esrar Reddetme Öz Yeterlilik Ölçeği	Tedaviye Başlama Yaşı	Temiz Kalma Süresi	Kayma Sayısı
Esrar Reddetme	Korelasyon Katsayısı	1,000	0,104	-0,154	-0,041

Öz Yeterlilik Ölçeği	p değeri		0,477	0,314	0,793
	N	50	49	45	44

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile tedaviye başlama yaşı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,477 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile tedaviye başlama yaşı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile temiz kalma süresi arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,314 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile temiz kalma süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile kayma sayısı arasındaki korelasyon incelendiğinde p değeri 0,793 olarak bulunmuştur. Buna göre p değeri 0,05'ten büyük olduğundan esrar reddetme öz-yeterlilik ölçeği ile kayma sayısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

4.4. Faktör Analizi Sonuçları

Tablo 19. Faktör Analizi

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,910
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1655,400
	Df	990
	Sig.	,000

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy değeri, değişkenler tarafından oluşturulan ortak varyans miktarını bildirmektedir. Bu değer 1,00 'e yakın olması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir, tabloda görüleceği gibi 0,910

çıkan KMO değeri kullanılan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Temel Bileşenler Analizi

	Pozitif Beklenti	Negatif Beklenti
Esrar kullandığımda aklıma daha iyi fikirler geliyor	0,478	
Esrar kullandığımda küçük şeyler beni daha az sinirlendiriyor.		0,541
Esrar içtiğim zaman diğer insanların benim hakkında söyledikleri şeyleri daha az umursuyorum.	0,531	
Esrar içmek benim daha dışa dönük ve arkadaşça hissetmemi sağlıyor.	0,447	
Esrar içmek daha gergin hissetmemi sağlıyor.		0,521
Esrar içtiğimde daha özgüvenli oluyorum.	0,457	
Esrar içtiğimde garip ve tuhaf düşüncelere kapılıyorum.		0,455
Hayattan tam olarak zevk almak için esrar içiyorum.	0,527	
Esrar içmek beni cinsel olarak daha uyarılmış hale getiriyor.		0,526
Esrar içmek kafamı karıştırıyor.		0,493
Esrar içtiğim zaman söylediğim ve yaptığım şeylerin daha çok farkında oluyorum.	0,346	
Esrar içtiğim zaman kendimi daha huzursuz hissediyorum.		0,477
Esrar içtiğim zaman daha depresif oluyorum.		0,512
Esrar içmek bana kendimi sersem/yavaş hissettiriyor.		0,624
Esrar içtiğim zaman insanlardan uzaklaşıyorum.		0,503
Esrar içtiğim zaman duygularımı ifade etmek çok daha kolay hale	0,738	

geliyor.		
Esrar içmek gerginliğimi artırıyor.		0,478
Esrar içtiğim zaman belli düşünceleri zihnimden atmakta zorlanıyorum.		0,529
Esrar içtiğim zaman daha az motive/ güdülenmiş olmuş hissediyorum.	0,442	
Esrar içmek beni güldürüyor.	0,443	
Esrar içtiğim zaman' kim takar tavrımı' gösterme eğiliminde oluyorum.		0,693
Esrar içtiğim zaman daha kolay irrite? oluyorum.		0,568
Eğer esrar içiyorsam daha az utangaç oluyorum.	0,430	
Esrar içmek kendimi tekrar normal hissetmeme yardım ediyor.	0,653	
Esrar içtiğim zaman modum/duygu durumum çok düz oluyor.	0,577	
Esrar içmek beni mutlu ediyor.	0,738	
Esrar içmek konsantre olmama yardım ediyor.	0,527	
Esrar içiyorken utanç duyarım korkusuyla ortamlardan ve insanlardan kaçıyorum.		0,457
Esrar içtiğim zaman aklımdan geçenleri söyleyebiliyorum.	0,603	
Esrar içerken kendimle ilgili hayal kırıklığına uğruyorum.		0,575
Eğer esrar içiyorsam seksten kaçınma eğiliminde oluyorum.		0,428
Esrar içtiğimde beceriksiz oluyorum.		0,535
Esrar diğerleriyle anlaşmamda bana yardım ediyor.	0,621	
Esrar içmek beni güvensiz hissettiriyor.		0,535
Esrar içerken gerçekte istemediğim (niyet etmediğim) şeyleri yapıyorum.	0,515	
Esrar içmek bana daha çok enerji veriyor.	0,526	

Esrar içerken insanlar beni anlamakta zorlanıyorlar.		0,602
Esrar içerken daha fazla enerjim oluyor.	0,524	
Esrar içtikten sonra cinsellikle ilgili duygularımın çoğunu kaybediyorum.		0,456
Esrar beni daha tedirgin ve telaşlı yapıyor.		0,689
Esrar içtiğimde panik oluyorum.		0,423
Esrar içmek bende heyecan uyandırıyor.	0,520	
Esrar içtiğimde kendime ait olmayan düşüncelerim oluyor.		0,654
Esrar içerken duygularım hızlı bir şekilde birinden diğerine değişiyor.		0,624
Esrar içiyorken gerçekle bağlantımı kaybettiğimi hissediyorum.		0,619

Esrar beklenti ölçeğinin yapılan temel bileşenler faktör analizi sonucunda özdeğeri (eigenvalue değeri) 1'in üzerinde olan pozitif beklenti ve negatif beklenti olmak üzere 2 bileşen olduğu saptanmıştır. Bu bileşenler için kümülatif varyans 79,722 olarak bulunmuş olup, ölçülmeye çalışılan özelliğin %79,722'sini açıklayabildiği söylenebilmektedir.

4.5. Esrar Beklentisi ve Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği Arasındaki İlişki

Tablo 21. Esrar Beklentisi ve Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği Arasındaki Korelasyon

		Beklenti Ortalaması	Pozitif Beklenti Ortalaması	Negatif Beklenti Ortalaması	Reddetme Ortalaması	Fırsatçı Reddetme Ortalaması	Duygusal Reddetme Ortalaması	Sosyal Reddetme Ortalaması
Beklenti	Pearson Correlation	1	0,657**	0,867**	-0,057	-0,050	-0,026	-0,093

Ortalaması	P		0,000	0,000	0,692	0,729	0,858	0,523
Pozitif Beklenti Ortalaması	Pearson Correlation	0,657**	1	0,194	-0,161	-0,092	-0,140	-0,241
	P	0,000		0,178	0,264	0,526	0,334	0,092
Negatif Beklenti Ortalaması	Pearson Correlation	0,867**	0,194	1	0,032	-0,005	0,059	0,039
	P	0,000	0,178		0,828	0,974	0,868	0,789
Reddetme Ortalaması	Pearson Correlation	-0,057	-0,161	0,032	1	0,907**	0,965**	0,848**
	P	0,692	0,264	0,828		0,000	0,000	0,000
Fırsatçı Reddetme Ortalama	Pearson Correlation	-0,050	-0,092	0,005	0,907**	1	0,819**	0,651**
	P	0,729	0,526	,974	0,000		0,000	0,000
Duygusal Reddetme Ortalama	Pearson Correlation	-0,026	-0,140	0,059	0,965**	0,819**	1	0,764**
	P	0,858	0,334	0,686	0,000	,000		0,000
Sosyal Reddetme Ortalama	Pearson Correlation	-0,093	-0,241	0,039	0,848**	0,651**	0,764**	1
	P	0,523	0,092	0,789	0,000	0,000	0,000	

Esrarla ilgili beklenti ortalaması ile pozitif beklenti ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,657 olarak bulunmuştur. Buna göre esrarla ilgili beklenti ortalaması ile pozitif beklenti ortalaması arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre pozitif beklenti ortalaması arttıkça esrarla ilgili beklenti ortalamasında arttığı söylenebilir.

Esrarla ilgili beklenti ortalaması ile negatif beklenti ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,867 olarak bulunmuştur. Buna göre esrarla ilgili beklenti ortalaması ile negatif beklenti ortalaması arasında kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre negatif beklenti ortalaması arttıkça esrarla ilgili beklenti ortalamasında arttığı söylenebilir.

Esrarla ilgili beklenti ortalaması ile esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması, fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ve sosyal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Pozitif beklenti ortalaması ile negatif beklenti ortalamasının, esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması, fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ve sosyal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,907 olarak bulunmuştur. Buna göre esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasında çok kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması arttıkça esrar reddetme öz-yeterliliği ortalamasında arttığı söylenebilir.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,965 olarak bulunmuştur. Buna göre esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasında çok kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arttıkça esrar reddetme öz-yeterliliği ortalamasında arttığı söylenebilir.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,848 olarak bulunmuştur. Buna göre esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arasında çok kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arttıkça esrar reddetme öz-yeterliliği ortalamasında arttığı söylenebilir.

Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,819 olarak bulunmuştur. Buna göre fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasında çok kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu

anlaşılmaktadır. Duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arttıkça fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalamasının da arttığı söylenebilir.

Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,651 olarak bulunmuştur. Buna göre fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arasında çok kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arttıkça fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalamasının da arttığı söylenebilir.

Duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arasındaki korelasyon katsayısı 0,764 olarak bulunmuştur. Buna göre duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arasında çok kuvvetli, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arttıkça duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalamasının da arttığı söylenebilir.

Tablo 22. Esrar Beklentisi ile Esrara Başlama Yaşı, Problemlili Kullanım Süresi ve Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı Korelasyonu

		Beklenti Ortalaması	Pozitif Beklenti Ortalaması	Negatif Beklenti Ortalaması	Esrara Başlama Yaşı	Problemlili Kullanım Süresi	Haftada Ort. Kullanım Sıklığı
Beklenti Ortalaması	Pearson Correlation	1	0,657**	0,867**	-0,058	0,192	-0,033
	P		0,000	0,000	0,689	0,182	0,826
Pozitif Beklenti Ortalaması	Pearson Correlation	0,657**	1	0,194	0,035	0,069	0,117
	P	,000		0,178	0,808	0,636	0,430
Negatif Beklenti	Pearson Correlation	0,867**	0,194	1	-,099	0,204	-0,129

Ortalaması	P	,000	0,178		0,495	0,155	0,384
Esrara Başlama Yaşı	Pearson Correlation	-0,058	0,035	-0,099	1	-0,243	-0,237
	P	0,689	0,808	0,495		0,089	0,105
Problemli Kullanım Süresi	Pearson Correlation	0,192	0,069	0,204	-0,243	1	0,253
	P	0,182	0,636	0,155	0,089		0,083
Haftada Ort. Kullanım Sıklığı	Pearson Correlation	-0,033	0,117	-0,129	-0,237	0,253	1
	P	0,826	0,430	0,384	0,105	0,083	

Esrarla ilgili beklenti ortalaması ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon -0,058 olarak bulunmuştur. Buna göre esrarla ilgili beklenti ortalaması ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Esrarla ilgili beklenti ortalaması ile problemli kullanım süresi arasındaki korelasyon 0,192 olarak bulunmuştur. Buna göre esrarla ilgili beklenti ortalaması ile problemli kullanım süresi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Esrarla ilgili beklenti ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon -0,033 olarak bulunmuştur. Buna göre esrarla ilgili beklenti ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Pozitif beklenti ortalaması ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon 0,035 olarak bulunmuştur. Buna göre pozitif beklenti ortalaması ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Pozitif beklenti ortalaması ile problemli kullanım süresi arasındaki korelasyon 0,069 olarak bulunmuştur. Buna göre pozitif beklenti ortalaması ile problemli kullanım süresi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Pozitif beklenti ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon 0,117 olarak bulunmuştur. Buna göre pozitif beklenti ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Negatif beklenti ortalaması ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon -0,099 olarak bulunmuştur. Buna göre negatif beklenti ortalaması ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Negatif beklenti ortalaması ile problemlü kullanım süresi arasındaki korelasyon 0,204 olarak bulunmuştur. Buna göre negatif beklenti ortalaması ile problemlü kullanım süresi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Negatif beklenti ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon -0,129 olarak bulunmuştur. Buna göre negatif beklenti ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 23. Esrar Reddetme Öz-Yeterliliği ile Esrara Başlama Yaşı, Problemlü Kullanım Süresi ve Son 1 Yılda Haftada Ortalama Esrar Kullanım Sıklığı Korelasyonu

		Reddetme Ortalaması	Fırsatçı Reddetme Ortalaması	Duygusal Reddetme Ortalaması	Sosyal Reddetme Ortalaması	Esrara Başlama Yaşı	Problemlü Kullanım Süresi	Haftada Ort. Kullanım Sıklığı
Reddetme Ortalaması	Pearson Correlation	1	0,907**	0,965**	0,848**	0,123	0,008	-0,379**
	P		0,000	0,000	0,000	0,394	0,954	0,008
Fırsatçı Reddetme Ortalaması	Pearson Correlation	0,907**	1	0,819**	0,651**	0,207	0,001	-0,360*
	P	0,000		0,000	0,000	0,150	0,997	0,012
Duygusal Reddetme Ortalaması	Pearson Correlation	0,965**	0,819**	1	0,764**	0,013	0,025	-0,384**
	P	0,000	0,000		0,000	0,929	0,863	0,007
Sosyal Reddetme Ortalaması	Pearson Correlation	0,848**	0,651**	0,764**	1	0,217	-0,040	-0,272
	P	0,000	0,000	0,000		0,130	0,783	0,062

Esrara Başlama Yaşı	Pearson Correlation	0,123	0,207	0,013	0,217	1	-0,243	-0,237
	P	0,394	0,150	0,929	0,130		0,089	0,105
Problemlili Kullanım Süresi	Pearson Correlation	0,008	0,001	0,025	-0,040	-0,243	1	0,253
	P	0,954	0,997	0,863	0,783	0,089		0,083
Haftada Ort. Kullanım Sıklığı	Pearson Correlation	-0,379**	-0,360*	-0,384**	-0,272	-0,237	0,253	1
	P	0,008	0,012	0,007	0,062	0,105	0,083	

Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon 0,123 olarak bulunmuştur. Buna göre esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasındaki korelasyon 0,008 olarak bulunmuştur. Buna göre esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon -0,379 olarak bulunmuştur. Buna göre esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında negatif yönde, zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması arttıkça haftada ortalama esrar kullanım sıklığının azaldığı söylenebilir.

Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon 0,207 olarak bulunmuştur. Buna göre fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasındaki korelasyon 0,001 olarak bulunmuştur. Buna göre fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon -0,360 olarak bulunmuştur. Buna göre fırsatçı reddetme öz-

yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon 0,013 olarak bulunmuştur. Buna göre duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasındaki korelasyon 0,025 olarak bulunmuştur. Buna göre duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon -0,384 olarak bulunmuştur. Buna göre duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında zayıf, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Duygusal reddetme öz-yeterliliği ortalaması arttıkça haftada ortalama esrar kullanım sıklığının azaldığı söylenebilir.

Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasındaki korelasyon 0,217 olarak bulunmuştur. Buna göre sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasındaki korelasyon -0,040 olarak bulunmuştur. Buna göre sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması ile problemlili kullanım süresi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon -0,272 olarak bulunmuştur. Buna göre sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yapılan analizler sonucunda ortalama pozitif beklenti puanı ve ortalama negatif beklenti puanlarının esrarı reddetmeye bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine anketlere cevap veren kişilerin ortalama pozitif ve negatif puanları ölçülmüştür ve çalışmaya alınan 50 kişiden 30 kişinin pozitif beklenti puanı yüksek

iken 20 kişinin negatif beklenti puanı yüksek çıkmıştır. Oluşturulan bu iki grup ile yapılan diğer testler tekrarlanmıştır.

Tablo 24: Pozitif Beklentili ve Negatif Beklentili Kişilerin Analizi

		N	Mean	P
Beklenti Ortalaması	Pozitif	30	2,8793	0,177
	Negatif	20	3,0522	
Reddetme Ortalaması	Pozitif	30	3,6429	0,222
	Negatif	20	4,1714	
Fırsatçı Reddetme Ortalaması	Pozitif	30	3,4750	0,605
	Negatif	20	3,7250	
Duygusal Reddetme Ortalaması	Pozitif	30	3,5625	0,267
	Negatif	20	4,0688	
Sosyal Reddetme Ortalaması	Pozitif	30	3,9667	0,014
	Negatif	20	5,0500	
Esrara Başlama Yaşı	Pozitif	30	16,8333	0,912
	Negatif	20	16,9500	
Problemlili Kul. Süresi	Pozitif	30	3,4833	0,977
	Negatif	20	3,4580	
Haftada Ort. Kul. Sıklığı	Pozitif	30	5,2414	0,185
	Negatif	20	4,2105	
En Fazla Temiz Kaldığı Süre	Pozitif	30	243,076	0,409
	Negatif	20	320,000	

Yapılan t testi sonrasında esrarla ilgili beklenti ortalaması ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan t testi sonrasında esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan t testi sonrasında fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan t testi sonrasında duygusal rahatlama öz-yeterliliği ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan t testi sonrasında sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre negatif beklenti içinde olan kişilerin sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliği daha yüksek olduğu söylenebilir.

Yapılan t testi sonrasında esrara başlama yaşı ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan t testi sonrasında problemlili kullanım süresi ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan t testi sonrasında son 1 yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan t testi sonrasında en fazla temiz kalma süresi ile pozitif beklentili - negatif beklentili kişiler arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın bulgularının yorumlanması ve alanda yapılan benzer çalışmalar ile sonuçlarının karşılaştırılması yer almaktadır. Araştırma değişkenlerinin kendi içindeki ilişkisinin ele alınmasının yanı sıra kişisel ve demografik değişkenlerin anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği ayrıca ele alınmıştır.

Katılımcılar, esrar kullanım bozukluğu olan kişilerden olup, esrara ilişkin beklentileri ve esrar kullanımını reddetme öz-yeterliliği kişisel ve demografik bilgiler de ele alınarak analiz edilmiştir. Demografik değişkenler ele alındığında katılımcıların %90'ının erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum, madde kullanım bozukluklarının kadınlara göre erkeklerde daha yaygın olarak görüldüğüne ilişkin yapılan diğer çalışmaları da desteklemektedir. Ayrıca, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bekar olduğu sonucuna varılmıştır. Katılımcıların öğrenci ve düzenli işi olanlarının sayısı eşit bulunurken 5'te birinin düzensiz çalıştığı bulunmuştur. Katılımcıların çoğunluğunun ailesiyle kaldığı görülmektedir.

Esrar kullanımına ilişkin klinik değişkenleri incelediğimizde ise esrar kullanımına bağlı yaşanan problemler incelendiğinde örneklemin vermiş olduğu yanıtlar doğrultusunda ailevi sorunların daha çok yaşandığı tespit edilmiştir. Bir sonrası sorunlu alan ise arkadaşlarla ilgili problemler ve mesleki problemler olduğu görülmektedir.

Esrar kullanmaya başlama sebepleri olarak katılımcıların büyük bir çoğunluğu merak ve eğlenme amaçlı kullanıma başladıklarını bildirmişlerdir. Ayrıca, esrar kullanım bozukluğuna ilişkin hiç tedavi almayanlardan oluşmaktadır. Bunun dışında ayakta ve yatarak tedavi olduğunu bildirenler de mevcuttur ve örneklemin %52'sini oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun ayrıca farklı bir psikiyatrik durumdan ötürü tedavi almadığı görülmektedir. Akrabalarda ruh sağlığı problem olup olmadığına ilişkin değişkene katılımcılar çoğunlukla ruh sağlığı problemi olmadığı şeklinde yanıt vermişlerdir.

Katılımcıların esrara başlama yaş ortalaması 17 olup, en erken 11 yaşında; en geç 30 yaşında başlayan katılımcıların olduğu görülmektedir. Esrar kullanım süresi 1 yıl ile 21 yıl dağılımında seyrederken kullanımın ortalaması yaklaşık 7 yıl olarak bulunmuştur.

Problemlili esrar kullanım süresi ise katılımcılarda en fazla 10 yıl olarak bildirilmiş ve ortalaması yaklaşık 3 yıl olarak bulunmuştur.

Haftalık ortalama esrar kullanma sıklığı ise katılımcılarda en fazla 7 gün olarak bildirilmiş ve ortalama sıklık yaklaşık 5 gün olarak bulunmuştur.

Katılımcıların yılda toplam esrar kullanım sayısı ise en fazla 5460 kez ve ortalama 719 kez olarak bulunmuştur. Ayrıca, katılımcıların en fazla temiz kalma süresi 1460 gün ve ortalama 275 gün olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların tedaviye ilk başvurma yaşı en erken 13 ve en geç 37 olarak tespit edilmiştir. Tedaviye ilk başvurma yaşı ortalama 23 olarak bulunmuştur.

Klinik değişkenler arasında yer alan esrara başlama yaşı, ilk tedaviye başlama yaşı, en fazla temiz kalma süresi, düzenli ve problemlili kullanım süresi değişkenlerinin cinsiyet değişkeni ile anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Diğer klinik değişkenler arasındaki son bir yılda haftada ortalama kullanım sıklığı ve kayma sayısı değişkenlerinin cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde anlamlı bir fark oluşturmadığı ancak son 1 yılda toplam esrar kullanım sayısının erkeklerde kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Düzenli kullanım süresi ve haftalık ortalama esrar kullanım sıklığı arasında olumlu, orta düzey ve anlamlı ilişki bulunmuş, düzenli kullanım süresinin artması ve haftalık ortalama esrar kullanım sıklığının artması sonucu elde edilmiştir. Aynı şekilde düzenli kullanım süresi ve 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı olumlu ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte düzenli kullanım ile temiz kalma süresi ve kayma sayısının da zayıf düzeyde, olumlu ve anlamlı ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumda düzenli kullanım süresinin artması ile temiz kalma süresinde kayma sayısında artış gösterdiği görülmektedir.

Düzenli kullanım süresi ve esrar başlama yaşı arasında da zayıf düzeyde, negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüş, esrara başlama yaşı arttıkça düzenli kullanım süresinin azaldığı sonucu elde edilmiştir.

Problemlili kullanım süresi ile 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre problemlili kullanım süresi arttıkça toplam esrar kullanım miktarının da arttığı söylenebilir.

Problemlili kullanım süresi ile haftalık ortalama esrar kullanım sıklığı, esrara başlama yaşı, temiz kalma süresi ve kayma sayısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Problemlili kullanım süresi ile 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasında anlamlı bir farklılık varken haftalık ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir farklılık olmaması beklendik bir durum değildir. Ayrıca yukarıda sırasıyla yazılan değişkenlerin düzenli kullanım süresi değişkeniyle anlamlı bir farklılık gösterirken problemlili kullanım süresi göstermemesi şaşırtıcı olup aksi beklenmektedir. Bu durumun araştırmaya katılan gönüllü sayısının az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Eğitim süresi ve esrara başlama yaşı arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Eğitim yılının artması ile esrara başlama yaşının da arttığı sonucu elde edilmiştir. Eğitim süresi ile haftalık ortalama esrar kullanım sıklığı ve 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

İlk tedaviye başvurduğu yaş ile esrara başlama yaşı arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Esrara başlama yaşı arttıkça ilk tedaviye başvurduğu yaşında arttığı bulunmuştur. Ancak ilk tedaviye başvurduğu yaş ile kayma sayısı arasında ve en fazla temiz kalma süresi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ile esrara başlama yaşı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ile düzenli kullanım süresinin anlamlı ilişkili olmadığı tespit edilmiştir. Bunun dışında, problemli kullanım süresi ve esrar reddetme öz-yeterliliği arasında da anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir.

Ayrıca, haftada ortalama esrar kullanım sıklığı ile esrar reddetme öz-yeterliliği arasında zayıf düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu görülürken; 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı ile esrar reddetme öz-yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Esrar reddetme öz-yeterliliği ile haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki var olduğundan, 1 yılda toplam esrar kullanım miktarı ile esrar reddetme öz-yeterliliği arasında anlamlı bir ilişki çıkması beklenmekteyken böyle bir sonuç elde edilmemiştir.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ile tedaviye başlama yaşı, temiz kalma süresi ve kayma sayısı arasında anlamlı ilişki olmadığı ayrıca tespit edilmiştir.

Pozitif beklenti ortalaması ile negatif beklenti ortalamasının esrarla ilgili beklenti ortalamasını etkilediği ve pozitif beklenti ortalaması ile negatif beklenti ortalaması arttıkça esrarla ilgili beklenti ortalamasının da arttığı görülmüş ancak esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması, fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması ve sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Esrarla ilgili beklenti ortalaması ile esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması, fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması ve sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliği ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması ve sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliği ortalaması arttıkça esrar reddetme öz-yeterliliği ortalamasında arttığı bulunmuştur.

Fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması arttıkça duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması ve sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalamasının arttığı, sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği ortalaması arttıkça duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalamasında arttığı söylenebilir.

Esrarla ilgili beklenti ortalaması , pozitif beklenti ortalaması, negatif beklenti ortalaması, esrara başlama yaşı, problemlili esrar kullanım süresi ve haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon incelenmiş ancak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması, fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması, sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, esrara başlama yaşı, problemlili esrar kullanım süresi ve haftada ortalama esrar kullanım sıklığı arasındaki korelasyon incelendiğinde esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması ile duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalamasının artması sonucu haftada ortalama esrar kullanım sıklığının azaldığı bulunmuş diğerleri ile anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yapılan analizler sonucunda beklenilenin aksine *esrarla ilgili beklenti ortalaması, ortalama pozitif beklenti puanı ve ortalama negatif beklenti puanlarının esrarı reddetmeye bir etkisinin olmadığı* anlaşılmıştır. Bu sonucun yapılan çalışmaya katılan kişi sayısının oldukça az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bunun üzerine verileri analize alınmış kişilerin beklenti testine verdiği cevaplar analiz edilmiş ortalama pozitif ve ortalama negatif puanları ölçülmüştür. 50 kişiden 30 kişinin pozitif beklenti puanı yüksek iken 20 kişinin negatif beklenti puanı yüksek çıkmıştır. Pozitif beklenti puanı yüksek kişiler ve negatif beklenti puanı yüksek kişiler olmak üzere iki ayrı grup oluşturulmuş ve yapılan diğer bazı testler tekrardan yapılmıştır.

Esrarla ilgili beklenti ortalaması, esrar reddetme öz-yeterliliği ortalaması, fırsatçı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, duygusal rahatlama reddetme öz-yeterliliği ortalaması, sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliği ortalaması, esrara başlama yaşı, problemlili esrar kullanım süresi ve haftada ortalama esrar kullanım sıklığı ve en fazla temiz kaldığı süre ile pozitif beklentili kişiler - negatif beklentili kişiler karşılaştırılmıştır. Sosyal kolaylaştırıcı öz-yeterliliği dışında diğerleriyle anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Buna göre negatif beklenti içinde olan kişilerin sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliğinin daha yüksek olduğu, pozitif beklenti içinde olan kişilerin sosyal kolaylaştırıcı reddetme öz-yeterliliğinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Bu verilere dayanarak yapmış olduğumuz hipotezimizin sağlanmadığı; esrarla ilgili beklenti ortalamasının, esrarla ilgili olumlu beklentinin ve esrarla ilgili olumsuz beklentinin esrar reddetme öz-yeterliliği üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucu çıkmaktadır. Daha öncede belirtildiği üzere araştırmaya katılan gönüllü sayısının eksikliği bu araştırmanın en büyük dezavantajıdır. Ayrıca kullanılan esrarla ilgili beklenti ölçeğinin ve esrar reddetme öz-yeterliliği ölçeğinin Türkiye için geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının olmamasında etkisi olduğu düşünülmektedir.

Bu alanda yapılan çalışmaların sayısı hem dünyada hem de ülkemizde oldukça az olup benzer değişkenlerin ele alındığı çalışmaların farklı sonuçlar verdiği görülmektedir. Eğer bu araştırma da daha fazla verilerle tekrarlanırsa farklı sonuçlar elde edilebilir. Yapılan çalışmalar arasında, Connor ve arkadaşları (2013), esrar kullanım sonuçlarının esrar reddetme öz-yeterliliğini incelemek için yapmış olduğu çalışmada tedavi gören kişilerin oluşturduğu örneklemin verilerini incelemiştir. Sosyal ve Bilişsel Teori'den yola çıkarak hem sonuca ilişkin beklentiye hem de reddetme öz-yeterliliğini temel alan çalışmada alkol ve madde kullanım bozukluğu tedavi kliniğinde tedavi gören 1115 kişinin verilerinden yararlanılmıştır. Çalışma için Esrar Beklenti Ölçeği ve Esrar Reddetme Öz-yeterliliği Ölçeği kullanılmıştır. İki değişkenin de esrar kullanım bozukluğu için problem teşkil eden sosyal ve bilişsel unsurlar olduğu sonucu elde edilmiştir. Öz-yeterliliğin kısmı olarak aracı olduğu tespit edilen çalışmada, öz-yeterlilik düzeyinin esrar kullanım sonucuna ilişkin beklentiye açıkladığı sonucu elde edilmiştir.

Bir diğer çalışmada ise, travma sonrası stres bozukluğu belirtileri ile esrar kullanımı ve esrar kullanımına ilişkin beklenti incelenmiştir. Çalışmada yola çıkılan hipotez, travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini ortadan kaldırmak adına kişilerin esrar kullanımına ilişkin olumlu beklentileri olabileceği üzerinedir. Bu doğrultuda, en az haftada bir esrar kullanan savaşa katılmış 650 askerin verilerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda askerlerin esrarın rahatlatıcı olduğunu düşünmesi ile travma sonrası stres belirtilerinin anlamlı düzeyde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte TSSB belirtilerinin beklentiye tam anlamıyla açıklayan bir değişken olmadığı tespit edilmiştir (Earleywine & Bolles, 2014).

5.1. Öneriler

Çalışmanın ilerleyen dönemlerde yapılacak araştırma ve programlara önerileri aşağıdaki gibidir:

- Çalışmanın örneklemini genellenebilirlik bakımından farklı ruh sağlığı merkezlerinde tedavi gören esrar kullanım bozukluğu olan kişilerin dahil edilmesi ile genişletilebilir.
- Çalışmada esrar beklentileri, diğer bağımlılık yapıcı ve kullanım bozukluğu söz konusu olabilecek maddelere ilişkin beklentiler ile karşılaştırılabilir.
- Esrar reddetme öz-yeterliliği ile katılımcılar arasında farklı madde kullanım bozukluğu söz konusu olanların karşılaştırılması yapılabilir.
- Travma sonrası stres belirtileri değişkenleri eklenerek kişilerin esrar kullanımını sonuçlarına yönelik beklentilerinin sosyal ve bilişsel boyutta değerlendirilmesi yapılabilir.
- Genel sağlık anketi ve Kısa Semptom Envanteri gibi kişilerin genel sağlık ve psikopatolojik belirtilerini ele alabilecek ve karşılaştırma analizlerinin yapılabileceği ölçekler eklenebilir.

KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association (2013) Highlights of Changes from DSM-IV-TR to DSM-5. Washington DC, American Psychiatric Association.
- Banes, K., Stephens, R., Bleyins, C., Walker, D., & Roffman, R. (2014). Changing motives for use: Outcomes from a cognitive-behavioral intervention for marijuana-dependent adults. *Drug And Alcohol Dependence*, 13941-46.
- Barnwell, S. S., & Earleywine, M. (2006). Simultaneous alcohol and cannabis expectancies predict simultaneous use. *Substance Abuse Treatment, Prevention & Policy*, 129-9. doi:10.1186/1747-597X-1-29
- Buckner, J. D., & Schmidt, N. B. (2008). Marijuana effect expectancies: Relations to social anxiety and marijuana use problems. *Addictive Behaviors*, 33(11), 1477-1483. doi:10.1016/j.addbeh.2008.06.017
- Buckner, J., Keough, M., & Schmidt, N. (2007). Problematic alcohol and cannabis use among young adults: The roles of depression and discomfort and distress tolerance. *Addictive Behaviors*, 32(9), 1957-1963.
- Buckner, J. D., Zvolensky, M. J., & Ecker, A. H. (2013). Cannabis use during a voluntary quit attempt: An analysis from ecological momentary assessment. *Drug And Alcohol Dependence*, 132610-616. doi:10.1016/j.drugalcdep.2013.04.013
- Carter, S., DiMauro, J., Renshaw, K., Curby, T., Babson, K., & Bonn-Miller, M. (2016). Longitudinal associations of friend-based social support and PTSD symptomatology during a cannabis cessation attempt. *Journal Of Anxiety Disorders*, 3862-67. doi:10.1016/j.janxdis.2016.01.008
- Caviness, C., Hagerty, C., Anderson, B., de Dios, M., Hayaki, J., Herman, D., & Stein, M. (2013). Self-Efficacy and Motivation to Quit Marijuana Use among Young Women. *American Journal On Addictions*, 22(4), 373-380.
- Chabrol, H., Chauchard, E., Mabila, J. D., Mantoulan, R., Adèle, A., & Rousseau, A. (2006). Short communication: Contributions of social influences and expectations of

use to cannabis use in high-school students. *Addictive Behaviors*, 312116-2119. doi:10.1016/j.addbeh.2006.01.005

Connor, J., Gullo, M., Young, R., Feeney, G., Chan, G., & Hall, W.). (2013). Polysubstance use in cannabis users referred for treatment: Drug use profiles, psychiatric comorbidity and cannabis-related beliefs. *Frontiers In Psychiatry*, 4(AUG), doi:10.3389/fpsyt.2013.00079

Connor, J., Gullo, M., Feeney, G., Kavanagh, D. & Younug, R.(2013). The relationship between cannabis outcome expectancies and cannabis refusal self-efficacy in a treatment population. *Addiction*, doi:10.1111/add.12366

Connor, J., Gullo, M., Feeney, G., Younug, R. (2010). Validation of the Cannabis Expectancy Questionnaire (CEQ) in adult cannabis users in treatment .*Drug and Alcohol Dependence*, doi:10.1016/j.drugalcdep.2010.10.025

Demirsoy, A. (1999). *Depresyon şikayetleri ile hastaneye başvurup akut psikiyatrik tedavi için yatırılan hastalarda alkol ve madde kullanımı*. İstanbul : İstanbul.

Di Blasi, M., Pavia, L., Cavani, P., Lo Verso, G., & Schimmenti, A. (2015). Cannabis Use and Social Anxiety in Adolescence: The Role of Facilitation Expectancies. *Journal Of Child And Adolescent Substance Abuse*, 24(6), 397-404. doi:10.1080/1067828X.2013.872066

Duff, C., & Erickson, P. G. (2014). Cannabis, risk and normalisation: evidence from a Canadian study of socially integrated, adult cannabis users. *Health, Risk & Society*, 16(3), 210-226. doi:10.1080/13698575.2014.911823

Earleywine, M., & Bolles, J. (2014). Marijuana, Expectancies, and Post-Traumatic Stress Symptoms: A Preliminary Investigation. *Journal Of Psychoactive Drugs*, 46(3), 171-177.

Farris, S., Zvolensky, M., Boden, M., & Bonn-Miller, M. (2014). Cannabis Use Expectancies Mediate the Relation Between Depressive Symptoms and Cannabis Use Among Cannabis-Dependent Veterans. *Journal Of Addiction Medicine*, 8(2), 130-136.

- Foster, D, Jeffries, E., Buckner, J., & Zvolensky, M. (2016). The Interactive Influence of Cannabis-Related Negative Expectancies and Coping Motives on Cannabis Use Behavior and Problems. *Substance Use And Misuse*, 51(11), 1504-1511. doi:10.1080/10826084.2016.1188947
- Foster, D. W., Ecker, A. H., Zvolensky, M. J., & Buckner, J. D. (2015). Social Anxiety and Cannabis Cravings: The Influences of Parent Injunctive Norms and Tension Reduction Expectancies. *Journal Of Social & Clinical Psychology*, 34(9), 731-746. doi:10.1521/jscp.2015.34.9.731
- Fridberg, D. J., Beraha, E. M., Cousijn, J., Hermanides, E., Goudriaan, A. E., & Wiers, R. W. (2013). Implicit Associations and Explicit Expectancies toward Cannabis in Heavy Cannabis Users and Controls. *Frontiers In Psychiatry*, 459. doi:10.3389/fpsy.2013.00059
- Guillem, E., Notides, C., Vorspan, F., Debray, M., Nieto, I., Leroux, M., & Lépine, J. (2011). Cannabis Expectancies in Substance Misusers: French Validation of the Marijuana Effect Expectancy Questionnaire. *American Journal On Addictions*, 20(6), 543-554.
- Hayaki, J., Hagerty, C., Herman, D., de Dios, M., Anderson, B., & Stein, M. (2010). Expectancies and marijuana use frequency and severity among young females. *Addictive Behaviors*, 35(11), 995-1000.
- Hides, L., Kavanagh, D. J., Dawe, S., & Young, R. M. (2009). The influence of cannabis use expectancies on cannabis use and psychotic symptoms in psychosis. *Drug & Alcohol Review*, 28(3), 250-256.
- Irons, J., Babson, K., Bergeria, C., & Bonn-Miller, M. (2014). Physical Activity and Cannabis Cessation. *American Journal On Addictions*, 23(5), 485-492.
- Luthar, S. S., & Ansary, N. S. (2005). Dimensions of adolescent rebellion: Risks for academic failure among high- and low-income youth. *Development and Psychopathology*, 17, 231-250.
- Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık*, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

- Schmits, E., Mathys, C., & Quertemont, E. (2015). A longitudinal study of cannabis use initiation among high school students: Effects of social anxiety, expectancies, peers and alcohol. *Journal Of Adolescence*, 4143-52. doi:10.1016/j.adolescence.2015.02.009
- Schmits, E., Maurage, P., Thirion, R., & Quertemont, E. (2015). Dissociation between implicit and explicit expectancies of cannabis use in adolescence. *Psychiatry Research*, 230(3), 783-791. doi:10.1016/j.psychres.2015.11.005
- Smerdon, M. J., & Francis, A. P. (2011). Reward sensitivity and outcome expectancies as predictors of ecstasy use in young adults. *Addictive Behaviors*, 36(12), 1337-1340. doi:10.1016/j.addbeh.2011.07.027
- Queller, S., Ahn, W., Kim, W., Bishara, A. J., Busemeyer, J. R., & ... Stout, J. C. (2010). Cognitive mechanisms underlying risky decision-making in chronic cannabis users. *Journal Of Mathematical Psychology*, 54(Contributions of Mathematical Psychology to Clinical Science and Assessment), 28-38. doi:10.1016/j.jmp.2009.10.002
- Vangsnæs, L., Bry, B. H., & LaBouvie, E. W. (2005). Impulsivity, negative expectancies, and marijuana use: A test of the acquired preparedness model. *Addictive Behaviors*, 30(5), 1071-1076. doi:10.1016/j.addbeh.2004.11.003
- Yüncü, Z., Gürçay, E., Kabasakal, Z. T., Özbaran, B., Tamar, M., & Aydın, C. (2009). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Ayrılma Bireyleşme Süreci. *Yeni Symposium*, 47(4), 225-234.
- Yüncü, Z. T., & Savaş, H. T. (2007). Madde kullanım bozukluklarında genetik: bir gözden geçirme. *Bağımlılık Dergisi*, 8(3), 146.
- Younis, R., Gullo, M., Feeney, G., Connor, J. (2012). Development and validation of the Cannabis Refusal Self-Efficacy Questionnaire (CRSEQ) in adult cannabis users in treatment. *Drug and Alcohol Dependence*, doi:10.1016/j.drugalcdep.2012.02.018

EKLER

EK-1. ESRAR BİLGİ FORMU

• Adı-Soyadı: • Yaş: • Cinsiyet: • Eğitim yılı (bugüne kadar aldığınız eğitimlerin toplam yılı):	• Esrar kullanımı nedeni ile hangi problemleri yaşadınız (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz): 1. Adli 2. Mesleki 3. Ailevi 4. Sağlıkla ilgili 5. Arkadaşlarla ilgili 6. Finansal 7. Eğitim ile ilgili 8. Diğer 9. Hiçbiri
• Medeni durum: 1. Bekar/Dul 2. Evli/Nişanlı 3. Ayrılmış	• Daha önce bağımlılık tedavisi aldınız mı? 1. Hiç tedavi almadım. 2. Ayaktan 3. Yatarak 1 kez 4. Yatarak 1 den fazla kez Sayı belirtiniz..... 5. ilk tedaviye başvurduğu yaş. 6. bugüne kadar en fazla temiz kaldığı süre (gün) 7. kaç defa kayma yaşadı (sayı)
• İş durumu 1. Çalışmıyor/Öğrenci 2. Düzenli işte çalışıyor 3. Düzensiz çalışıyor	• Başka bir nedenle ruhsal tedavi aldınız mı? 1. Hiç tedavi almadım. 2. Ayaktan 3. Yatarak 1 kez 4. Yatarak 1 den fazla kez Sayı belirtiniz.....
• İkamet 1. Yalnız 2. Arkadaşlar ile/Yurtta 3. Aile ile/Akrabalar ile	• Birinci derece akrabalarınızda (anne/baba/kardeş/çocuklar ruhsal hastalığı olan var mı? 1. Yok 2. Bağımlılığı olan var. 3. Ruhsal hastalığı olan var.
Esrara ilk başlama yaşı Düzenli esrar kullanım süresi (yıl)	• Esrar kullanımına başlama nedeniniz (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz):

Problemleri esrar kullanım süresi (yıl)	1. Merak
Son bir yılda haftada ortalama esrar kullanım sıklığı	2. Problemlerden kaçmak
Son bir yılda toplam esrar kullanım sayısı	3. Beğeni toplamak
	4. Bir gruba ait olmak
	5. Eğlenmek
	6. Arkadaş baskısı
	7. Diğer (belirtiniz)

EK-2. ESRAR BEKLENTİ ÖLÇEĞİ

Bu test iki bölümdür. 1. Bölüm esrar (ot, kubar, marihuana) içmenin üzerinizdeki olası etkilerini betimleyen ifadeler içermektedir. Bu anketin amacı esrar içmekle ilgili sizin duygularınızı ve düşüncelerinizi ortaya çıkarmaktır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur.

NOT: Eğer hiç esrar içmediyseniz eğer içmiş olsaydınız neler olabileceğine göre her soruyu cevaplayınız.

Lütfen verilen ifadeye ne derecede katıldığınızı ya da katılmadığınızı en iyi gösteren şıkkı, aşağıdaki anahtara göre işaretleyiniz.

DERECELENDİRME

1	2	3	4	5
Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum

Her bir ifadeyi kendinize göre cevapladığınızı unutmayın. Her bir madde üzerinde çok zaman harcamayınız ve bütün hepsini cevaplamaya çalışınız.

Eğer esrarı dumanını çekmektense yiyerek tüketiyosanız (örneğin esrarlı kek vb.) anketi esrar yemeyle bağlantılı etkilerini göz önüne alarak tamamlayınız.

SORULAR

	1	2	3	4	5
Esrar kullandığımda aklıma daha iyi fikirler geliyor					
Esrar kullandığımda küçük şeyler beni daha az sinirlendiriyor.					
Esrar içtiğim zaman diğer insanların benim hakkımda söyledikleri şeyleri daha az umursuyorum.					
Esrar içmek benim daha dışa dönük ve arkadaşça hissetmemi					

sağlıyor.					
Esrar içmek daha gergin hissetmemi sağlıyor.					
Esrar içtiğimde daha özgüvenli oluyorum.					
Esrar içtiğimde garip ve tuhaf düşüncelere kapılıyorum.					
Hayattan tam olarak zevk almak için esrar içiyorum.					
Esrar içmek beni cinsel olarak daha uyarılmış hale getiriyor.					
Esrar içmek kafamı karıştırıyor.					
Esrar içtiğim zaman söylediğim ve yaptığım şeylerin daha çok farkında oluyorum.					
Esrar içtiğim zaman kendimi daha huzursuz hissediyorum.					
Esrar içtiğim zaman daha depresif oluyorum.					
Esrar içmek bana kendimi sersem/yavaş hissettiriyor.					
Esrar içtiğim zaman insanlardan uzaklaşıyorum.					
Esrar içtiğim zaman duygularımı ifade etmek çok daha kolay hale geliyor.					
Esrar içmek gerginliğimi artırıyor.					
Esrar içtiğim zaman belli düşünceleri zihnimden atmakta zorlanıyorum.					
Esrar içtiğim zaman daha az motive/ güdülenmiş olmuş hissediyorum.					
Esrar içmek beni güldürüyor.					
Esrar içtiğim zaman 'kim takar tavrımı' gösterme eğiliminde oluyorum.					
Esrar içtiğim zaman daha kolay irrite? oluyorum.					

Eğer esrar içiyorsam daha az utangaç oluyorum.					
Esrar içmek kendimi tekrar normal hissetmeme yardım ediyor.					
Esrar içtiğim zaman modum/duygu durumum çok düz oluyor.					
Esrar içmek beni mutlu ediyor.					
Esrar içmek konsantre olmama yardım ediyor.					
Esrar içiyorken utanç duyarım korkusuyla ortamlardan ve insanlardan kaçıyorum.					
Esrar içtiğim zaman aklımdan geçenleri söyleyebiliyorum.					
Esrar içerken kendimle ilgili hayal kırıklığına uğruyorum.					
Eğer esrar içiyorsam seksten kaçınma eğiliminde oluyorum.					
Esrar içtiğimde beceriksiz oluyorum.					
Esrar diğerleriyle anlaşmamda bana yardım ediyor.					
Esrar içmek beni güvensiz hissettiriyor.					
Esrar içerken gerçekte istemediğim (niyet etmediğim) şeyleri yapıyorum.					
Esrar içmek bana daha çok enerji veriyor.					
Esrar içerken insanlar beni anlamakta zorlanıyorlar.					
Esrar içerken daha fazla enerjim oluyor.					
Esrar içtikten sonra cinsellikle ilgili duygularımın çoğunu kaybediyorum.					
Esrar beni daha tedirgin ve telaşlı yapıyor.					
Esrar içtiğimde panik oluyorum.					
Esrar içmek bende heyecan uyandırıyor.					

Esrar içtiğimde kendime ait olmayan düşüncelerim oluyor.					
Esrar içerken duygularım hızlı bir şekilde birinden diğerine değişiyor.					
Esrar içiyorken gerçekle bağlantımı kaybettiğimi hissediyorum.					

EK-3. ESRAR REDDETME ÖZ-YETERLİLİK ÖLÇEĞİ YÖNERGE

Aşağıdaki maddelerde esrar (ot, kubar, marihuana) içme ihtimaliniz olan durumlarla nasıl baş ettiğinizi tanımlamanız istenmektedir. Cevaplarınız kesinlikle gizli tutulacaktır bu yüzden lütfen yapabildiğinizce dürüst bir şekilde cevaplamaya çalışınız.

Aşağıdaki sayfada insanların kendilerini esrar içerken bulabilecekleri durumların listesi vardır.

Bazı insanlar bu durumlardan bazılarında esrar içmeye diğer durumlardan daha kolay direnebilmektedir. Lütfen her bir durumda esrar içmeye ne kadar direnç gösterebileceğinizi en iyi tanımlayan ifadenin yanındaki daireyi işaretleyin.

DERECELENDİRME

- 1- Esrar içmeye karşı koyamayacağımdan kesinlikle eminim.
- 2- Çoğunlukla esrar içmeye karşı koyamayacağım.
- 3- Muhtemelen esrar içmeye direnç gösteremeyeceğim.
- 4- Büyük bir olasılıkla esrar içmeye direnç gösterebilirim.
- 5- Çoğunlukla esrar içmeye direnç gösterebilirim.
- 6- Esrar içmeye direnç gösterebileceğimden kesinlikle eminim.

ÖRNEĞİN:

Partnerinizle en yakın arkadaşınız içiyorken içmeye direnç gösterebileceğinizden ne kadar eminsiniz? Eğer çoğunlukla içmeye direnç gösterebileceğinizi düşünüyorsanız sütun 5' te ki kutunun içini işaretleyin.

	1	2	3	4	5	6
Partide iken						
Birileri bana esrar teklif ettiğinde						
Kendimi daha özgüvenli hissetmek istediğimde						
Utandığımda						

Huzursuz hissettiğimde						
Arkadaşlarım tarafından daha fazla kabul görmek istediğimde						
Endişeli hissettiğimde						
Sinirli hissettiğimde						
Kötü hissettiğimde						
Kendimi yalnız hissediyorken						
Kendimi üzgün hissettiğimde						
Eşim ya da partnerim içiyorken						
Arkadaşlarım içerken						
İnsanlarla ilk kez tanıştığım ya da tanışacağım						
Alkol içiyorken						